

non solum coram Deo, sed etiam coram Ecclesia, quæ habet clavem regni cœlorum, in qua fit remissio peccatorum. Secreta quoque satisfactione solvi mortalia crimina non negamus, mutato prius sæculari habitu et indefesso religionis studio, per vitæ correctionem et jugi imo perpetuo luctu miserante Deo, ita duntaxat ut contraria pro his quæ pœnitet agat. Quotidiana vero leviaque peccata sine quibus hæc vita non ducitur, Dominica oratione purgantur, quorum est dicere : « Pater noster, qui es in cœlis (Matth. vi), etc., ubi dicitur : « Dimitte nobis debita nostra, » quia ipsa eleemosyna est, per veniam homini pœnitenti ignoscere. Unde Dominus ait : « Date eleemosynam, et omnia munda sunt vobis. » Multa itaque genera sunt eleemosynarum, quæ cum facimus, adjuvamus ut dimittantur nostra peccata : sed ea nihil est majus qua ex corde dimittimus quod in nos quisque peccavit. Sunt autem quædam peccata quæ putantur levissima, nisi in Scripturis demonstrarentur opinione graviora. Quis enim dicentem fratri suo, Fatue, reum gehennæ putaret, nisi Veritas diceret? Aut quis æstimaret tam magnum esse peccatum dies observare, menses et annos et tempora, sicut observant qui certis diebus, sive mensibus sive annis volunt vel nolunt aliquid inchoare, nisi Apostolus diceret : Timeo vos, ne sine causa laboraverim in vobis? Quam multa sunt alia peccata sive in loquendo de rebus et negotiis alienis, quæ ad te non pertinent; sive in vano cachinno, sive in ipsis escis quæ ad necessitatem hujus vitæ parantur, in quibus est avidior appetitus; sive in

A vendendis et emendis rebus charitatis et utilitatis vota perversa? Sunt et alia hujuscemodi peccata quæ sunt verborum offensionibus et cogitationum, Jacobo dicente apostolo : « In multis enim offendimus omnes. » Oportet quotidie crebroque exoremus Dominum, atque dicamus : « Dimitte nobis debita nostra, » ne in eo quod sequitur mentiamur, « sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. » Pro quibus etiam sacrificia eleemosynarum et jejuniorum pro suis viribus offerri non cessent. Pro illis ergo peccatis quæ legis decalogus continet, et de quibus Apostolus ait : « Quoniam neque avari, neque rapaces, neque adulteri, neque masculorum concubitores, » et cætera. « Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt (I Cor. xi), » illa actio pœnitentiæ subeunda est in qua majorem in se quisque severitatem debeat exercere, ut a seipso iudicatus non iudicetur a Domino. Mensuram autem temporis in agenda pœnitentia idcirco non satis attente præfigunt canones pro unoquoque crimine, sed magis in arbitrio antistitis relinquendum statuerunt : quia apud Deum non tam valet mensura temporis quam doloris, nec abstinentia tantum ciborum, sed mortificatio potius vitiorum : propter quod tempore pœnitentiæ, fide et conversatione pœnitendum abbreviando præcipiuntur et negligentia protelanda. Exstant tamen pro quibusdam culpis modi pœnitentiæ in canonibus impositi, juxta quos cæteræ prependendæ sunt culpæ, cum sit facile per eosdem modos vindictam et censuram canonum æstimare.

BEATI RABANI MAURI

FULDENSIS ABBATIS ET MOGUNTINI ARCHIEPISCOPI

DE VITIIS ET VIRTUTIBUS

ET

PECCATORUM SATISFACTIONE.

PRÆFATIO.

Cogitans ergo mecum quomodo Christiano populo aliquod solatium præberem, quo melius contra antiquum hostem configere posset, et gratia Christi donante ad victoriam veram perveniret, excerpti de sanctorum et catholicorum Patrum scriptis aliqua testimonia unie qui vellent opuscula nostra legere, et coram quibus labor noster despectus non est, ali-quod adiutorium acciperent ad regendum semetipsos et alios ad meliorem vitam corrigendos. Primum de octo principalibus vitiis et remediis contra ea opponendis. Deinde virtutibus sacris et laude earum

D scribere decernimus, et sic ad veram confessionis humilitatem, et ad pœnitentiæ remedium styllum vertere cogitamus. Quamvis enim originalia in baptismatis munere gratia Mediatoris cuncta aboleri veraciter credantur peccata, quia sufficit illa sola spiritalis generatio : attamen cum ventum fuerit ad ætatem quæ præceptum jam capit et subdi potest legis imperio, suscipiendum est bellum contra vitia, et gerendum acriter, ne iterum reducatur ad damnabilia peccata. Paucissimi autem sunt tantæ felicitatis, ut ab ipsa ineunte adolescentia nulla damnabilia peccata

• Ergo vox peculiari auctori in librorum auspiciis.

committant, vel in flagitiis, vel in facinoribus, vel in homicidiis, vel in nefario cujusquam impietatis errore, sed magna Spiritus largitate necessarium est opprimere quidquid in eis potest aut potuit carnalis delectatio dominari. Tunc itaque dicta vitia deputanda sunt, cum Dei amore vincuntur, quem nisi Deus ipse non donat, nec aliter nisi per mediatorem Dei et hominum Jesum Christum, qui factus est particeps mortalitatis nostræ, ut nos participes faceret divinitatis suæ. Verumtamen in gravi jugo quod positum

est super filios Adam a die exitus de ventre matris eorum usque in diem sepulturæ in matrem omnium, etiam hoc malum miserabiliter reperitur. Ideoque sobrii simus, atque intelligamus hanc vitam de peccato illo nimis nefario quod in paradiso perpetratum est, factam nobis esse pœnalem; totumque quod nobiscum agitur non pertinere nisi ad novi sæculi hæreditatem novam, ut hic pignore accepto illud cujus pignus est suo tempore consequamur.

LIBER PRIMUS

(Vide inter Opera Halitgarii, *Patrologiæ* tomo CV, col. 657.)

LIBER SECUNDUS

(Vide *ibid.*, col. 669.)

LIBER TERTIUS.

PRÆFATIO

De mortalibus peccatis ac criminibus eorumque pœnititudine et satisfactione, seu et de octo principalium vitiorum origine, vexatione, judiciis, objectionibus, remedisque, nec non et de pugna virtutum contra vitiorum impugnationem, vel quibus modis cogitatione, locutione et opere perpetrantur peccata, tertius hic largiente Domino, ex dictis sanctorum Patrum defloratus, ut in prologo hujus opusculi præfatus sumus, inchoat libellus. Tuis igitur meritis precibusque animatus, studiosissime Pater, etsi non ut debeo, tamen prout potero, Deo favente, præceptis tuis satisfacere humiliter studebo.

CAPUT I. — *De gravibus mortalibusque peccatis ac criminibus eorumque pœnititudine et satisfactione.*

Quæ sunt autem gravia et mortalia peccata Paulus prædicator egregius in Epistola ad Romanos cum nefandissima notaret crimina subdendo manifestavit, dicens: « Repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, avaritia, nequitia, plenos invidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, susurrones, detrectatores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inventores malorum, parentibus non obediētes, insipientes, incompósitos, sine affectione, absque fœdere, sine misericordia, qui cum justitiam Dei cognovissent, non intellexerunt quoniam qui talia agunt digni sunt morte, non solum qui faciunt ea, sed etiam qui consentiunt facientibus (*Rom. 1. 29*). » Considerate igitur cum omni timore quia qui supra scripta et his similia perpetrant, vel consentiunt, crimina, nisi ante exitum vitæ per pœnitentiam et elemosynas cæteraque opera bona redimerint ea secundum beati Pauli apostoli definitio-

nem dignissimos esse morte, id est, perpetua morte, sine remedio, morte sine fine. Nam et de mortalibus criminibus idem Apostolus in Epistola ad Galatas loquitur: « Manifesta autem sunt opera carnis, quæ sunt: fornicatio, immunditia, luxuria, idolorum servitus, veneficia, inimicitia, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ, invidiæ, ebrietates, comessationes et his similia, quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt regnum Dei non consequentur (*Gal. v. 19*); » non enim dixit, qui talia egerunt, regnum Dei non consecuti sunt, sed qui talia agunt, vel qui in his perseverant criminibus, regnum Dei non consequentur. Multi denique supra scripta et similia perpetraverunt crimina, et ante mortem per pœnitentiam et elemosynas et alia bona opera expurgaverunt ea, et postmodum ad regnum Dei pervenerunt, et quotidie pervenire merentur. Et in Epistola ad Ephesios idem Apostolus de peccatis criminalibus inter cætera ait: « Fornicatio autem aut omnis immunditia, aut avaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos (*Ephes. v. 3*). » Et paulo post: « Hæc enim scitote, quod omnis fornicator aut immundus, aut avarus, quod est idolorum servitus, non habet hæreditatem in regno Christi et Dei (*Ibid. v.*). » De hoc et in Epistola ad Colossenses præcepit dicens: « Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam et avaritiam, quæ est simulacrorum servitus, propter quæ venit ira Dei super filios incredulitatis (*Coloss. iii. 5*). » Is etenim apostolus dilecto discipulo suo Timotheo ab hominibus qui gravibus erant vitiis irretiti, in secunda ad eundem discipulum Epistola præcepit declinare di-

cens : « Hoc autem scito, quod in novissimis diebus, instabunt tempora periculosa et erunt homines seipso amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemi, parentibus non obediētes, ingrati, scelesti, sine affectione, sine pace, criminatores, incontinentes, immites, sine benignitate, proditores, protervi, tumidi, voluptatum amatores magis quam Dei, habentes speciem quidem pietatis, virtutem ejus abnegantes, et hos devita (II Tim. III, 2). » Nam et secundum canonum definitionem, hæc sunt capitalia crimina. Primo « superbia » quæ est mater et regina omnium vitiorum, sive levium sive principalium, (Prosp.) testante sacra Scriptura : « Initium omnis peccati superbia (Eccli. x). » Ipsa est enim peccatorum omnium causa, quoniam non solum peccatum est ipsa, sed etiam nullum peccatum fieri potuit, potest aut poterit sine ipsa, siquidem nihil aliud omne peccatum nisi Dei contemptus, quo ejus præcepta calcantur, quem contemptum Dei nulla res alia persuadet hominibus nisi superbia. Deinde « cupiditas mala, » de qua Paulus apostolus ait : « Radix omnium malorum est cupiditas (I Tim. vi, 10). » Cum enim Spiritus sanctus per prophetam initium omnis peccati superbiam esse pronuntiet, et per Apostolum radicem omnium malorum cupiditatem affirmet, unum idemque esse significat, quia cupiditas et superbia in tantum est malum, ut nec superbus sine cupiditate, nec sine superbia possit inveniri cupidus, solerter considerare debent qui de peccatis et vitiis tractant, quia superbia initium est omnis peccati, cupiditas vero omnium radix malorum; antea enim unaquæque res initium habet, postea radicem emittit, et tamen sicut initium et radix una eademque res est et materia, ita superbia et cupiditas, licet unum prius, alterum posterius, unum tamen est malum. Ac deinde in numero principalium vitiorum ponitur invidia perniciosissima pestis, quæ semper aliena torquetur felicitate. Postmodum « ingluvies ventris, fornicatio, ira, tristitia sæculi, » quæ mortem operatur, « inanis gloria, avaritia, sacrilegium, » id est, « furtum sacrarum rerum, adulterium, furtum, rapina, falsum testimonium, perjurium, idololatria, ebrietas, molles, masculorum concubitores, sodomitæ, maledici, homicidæ. » Et inter cætera Paulus apostolus in Epistola ad Corinthios prima capitalia crimina manifestat, dicens : « Nolite, inquit, errare : neque fornicatores, neque idolis servientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt (I Cor. I, 9), » id est, si in istis perseveraverint criminibus. Cæterum qui ante ultimum hujus vitæ diem deleverunt ea pœnitendo, et eleemosynis redemerunt, et in bonis operibus perseveraverunt, regnum Dei possidere posse credimus, et affirmamus, dicente Domino (Matth. x, 22) : « Qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. » (Aug.) Sane cavendum est ne quisquam existimet nefanda illa

A crimina, qualia qui agunt regnum Dei non possidebunt, quotidie redimenda in melius, est quippe vita mutanda et per eleemosynas de peccatis presentis est propitiandus Deus. Non ad hoc emendandus quodammodo, ut ea semper licite impune committere. Nemini enim dedit laxamentum peccandi, quando miserando delectat jam facta peccata. Factio congrua negligatur : sane qui sceleratissime vivunt, nec curant talem vitam, moresque corrigere, et inter ipsa facinora et flagitia sua eleemosynas frequentare non cessant, sine causa de tali opere sibi blandiuntur. Qui enim vult ordinate dare eleemosynam, a seipso debet incipere, et eam sibi primum dare, est enim eleemosyna opus misericordiæ, verissimeque dictum : « Miserere animæ tuæ placens Deo (Eccli. xxx, 24). » Non ergo se fallat qui per eleemosynas quamlibet largissimas fructuum suorum cujusque pecuniæ impunitatem se emere existiment in facinorum immanitate ac flagitiorum nequitia permanendi. Non solum enim hæc faciunt, sed ita diligunt ut in eis semper optent, tantum si possint impune, versari. Qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam; et qui odit animam suam, non est misericors sed crudelis. Diligendo eam quippe secundum sæculum, odit eam secundum Deum; si ergo vellet ei dare eleemosynam, per quam illi essent munda omnia, odisset eam secundum sæculum, et diligeret secundum Deum. Nemo autem dat eleemosynam qualemlibet, nisi unde det, ab illo accipiat, qui non eget. (Beda.) Ideo dictum est : « Misericordia ejus præveniet me (Psal. LVIII, 11). » Peccata enim mortalia, ut jam dictum est, tantum ab omni justitiæ sorte discordant, tanta iniquitate patrantur, ut absque ulla contradictione factorem suum, nisi corrigantur, æternam mergant in penam : de qualibus scriptum est : « Anima quæ peccaverit, ipsa morietur (Ezech. xxiii, 4, 20), » et de qualibus apostolus dicit Paulus quoniam « qui talia agunt regnum Dei non consequentur (Gal. v, 21). » Unde et Joannes apostolus : « Omnis qui natus est ex Deo non peccat (I Joan. v, 18). » Hoc de omni crimine capitali possumus intelligere, sive qui natus est ex Deo non peccat, id est, peccatum ad mortem non perpetrat : peccatum ad mortem est peccatum usque ad tempora mortis protractum, quod peccatum omnis, qui natus est ex Deo, non peccat. Denique David rex, mortale crimen admisit, id est adulterium et homicidium, sed tamen quia ex Deo natus erat, et ad filiorum Dei societatem pertinebat, non peccavit usque ad mortem, quia sui reatus veniam mox pœnitendo promeruit. Sunt enim quædam peccata quæ levissima putarentur, nisi in Scripturis demonstrarentur opinione graviora. (Aug.) Quis enim dicentem fratri suo, Fatue, reum gehennæ putaret (Matth. v, 22), nisi Veritas diceret? Aut quis æstimaret quam magnum peccatum sit dies observare et menses et tempora et annos, sicut observant, qui certis diebus sive mensibus, sive annis volunt vel nolunt aliquid inchoare, eo quo. I secun-

dum vanas doctrinas hominum fausta vel infasta **A** tur esse injuriosus, maledicus est, ut illud de cæco (*Joan. xi*) : « Maledixerunt illum Judæi, et dixerunt ei : Tu discipulus illius sis. » (*Basilius*.) Aut quis crederet tristitiam sæculi mortiferum esse peccatum, nisi Paulus apostolus diceret : « Tristitia sæculi mortem operatur (*II Cor. 7, 10*) ? » Tristitia sæculi est cum aliquid de rebus humanis vel quæ ad sæculum pertinent contristamur. Tristitia vero secundum Deum est, cum pro nostris proximorumque erratibus tristamur, de qua idem dicit Apostolus : « Tristitia secundum Deum salutem stabilem operatur (*Ibid.*). » Sunt et alia gravia peccata plurima de quibus per diversas sanctarum Scripturarum paginas studiosus lector, licet sparsim, si cupit, inveniet multa, quæ cum in consuetudinem veniunt, ut supra scriptum est, aut parva aut nulla esse creduntur. Unde clarissimus doctor S. Augustinus episcopus in expositione Epistolæ S. Pauli ad Galatas, cum dolore nimio exclamare compulsus est, dicens : Væ peccatis hominum, quæ sola inusitata exhorrescimus, usitata vero pro quibus abluendis Filii Dei sanguis effusus est, quamvis tam magna sint ut omnino claudi contra se faciant regnum Dei, sæpe vivendo omnia tolerare, sæpe tolerando nonnulla etiam facere cogimur; atque utinam, o Domine, non omnia quæ potuerimus prohibere faciamus! Nullatenus enim de ipsis criminibus, quamlibet magnis, in sancta Ecclesia remittendis Dei misericordia desperanda est agentibus pœnitentiam secundum modum cuiusque peccati. In actione autem pœnitentiæ ubi tale commissum est ut is qui commisit a Christi etiam corpore separaretur, non tam consideranda est mensura temporis quam doloris, « Cor enim contritum et humiliatum Deus non spernit (*Psal. 1, 19*). » Verum quod plerumque dolor alterius cordis occultus est alteri, nec in aliorum notitiam per verba vel quæcunque alia signa procedit, cum sit coram illo cui dicitur : « Gemitus meus a te non est absconditus (*Psal. xxxvii, 10*), » recte constituuntur ab his qui Ecclesiis præsumunt tempora pœnitentiæ, ut satisfiat etiam Ecclesiæ, in qua remittuntur ipsa peccata, extra eam quippe non remittuntur : cui ergo tanta est lepra gravioris peccati, ut a saluberrimo corporis et sanguinis Domini medicamento non animo, sed corpore separaretur, consilio et auctoritate antistitis debet se ab altario et communione mensæ Dominicæ non desperatione sed humilitate remove ad agendam satisfactionis pœnitentiam, et postmodum secundum canonicam institutionem auctoritate et oratione sacerdotis reconciliari. Prius enim agenda est pœnitentia, ac sic deinde hoc salutiferum sacramentum suscipiendum : « Qui enim manducaverit indigne, iudicium sibi manducat et bibit (*I Cor. xi, 29*), » hoc est enim indigne accipere, si eo tempore quis accipiat, quo debet agere pœnitentiam. (*Prosp.*) At si qui in aliquo gradu ecclesiastico constituti aliquod occulte crimen admittunt, ipsi se vana persuasione decipiunt, si eis videtur propterea communicare et

officium suum implere debere, quod homines occultatione sui criminis fallunt; qui autem ea commiserint, et ideo prodere metunt, ne sententiam justæ excommunicationis accipiant, sine causa communicant, imo vero dupliciter contra se iram divinæ indignationis exaggerant, quod et honoribus innocentiam fingunt, et contempto Dei iudicio abstinere se ab altari propter homines erubescunt; quapropter facilius sibi Deum placabunt illi qui non humano convicti iudicio, sed ultro crimen agnoscunt, quia aut propriis illud confessionibus produunt, aut nescientibus aliis quales occulti sunt, ipsi in se voluntariæ excommunicationis sententiam ferant, et ab altari cui ministrabant non animo, sed officio separati, vitam suam tanquam mortuam agentes penitentiam plangunt. (*August.*) Nam et ipsa penitentia quando digna causa est, ut secundum morem Ecclesiæ agatur, plerumque infirmitate non agitur, quia et pudor timor est displicendi, dum plus delectat hominum existimatio, quam iustitia, qua se quisque humiliat penitendo. Unde non solum cum agitur penitentia, verum etiam, ut agatur, Dei misericordia necessaria est, alioquin non diceret Apostolus de quibusdam: « Ne forte det illis Deus penitentiam (*II Tim. II, 25*), » et ut Petrus amare fletet, præmisit evangelista et ait: « Respexit eum Dominus (*Matth. XXVI, 75*). » [*Prosp.*] Porro illi quorum peccata humanam notitiam latent, nec ab ipsis confessa, nec ab aliis publicata, si ea confiteri vel emendare noluerint, Deum, quem habent testem, ipsum habituri sunt et ultorem; et quid eis prodest humanum vitare iudicium, cum si in malo suo permanserint ituri sunt in æternum Deo retribuente supplicium? Quod si ipsi sibi iudices fiant, et veluti suæ iniquitatis ultores, hic in se voluntariam poenam severissimæ animadversionis exercent, temporalibus poenis mutabuntur æterna supplicia, et lacrymis ex veræ cordis compunctione fluentibus restringent æterna ignis incendia. Quicumque autem mortali crimine, sive occulto sive publico, ita sunt irretiti, quibus differenda sunt saluberrima corporis et sanguinis Domini medicamenta, ideo præsumptive sine satisfactione et reconciliatione sui antistitis ad percipienda altaris sacramenta accedunt, quia multos forte vident ipsam Dominicam percipere communionem, quorum talia crimina non ignorant, et non considerant quod multi corriguntur ut Petrus, multi tolerantur ut Judas, multi nesciuntur donec veniat Dominus, et illuminet abscondita tenebrarum et manifestet cogitationes cordis. Hi autem qui aliquo mortali crimine sponte confessi, aut aliquo sive sæculari sive ecclesiastico iudicio accusati sunt atque convicti, et ob hoc medicinali prohibitione sequestrati sunt a Dominica communione, si necessitate mortis vigente viaticum petunt et reconciliationem, nullatenus eis talis petitio denegatur. (*Leo.*) Multum enim utile ac necessarium est ut peccatorum reatus ante ultimum diem sacerdotali supplicatione solvatur. His autem qui in tempore necessitatis et in periculi

A urgentis instantia præsidium poenitentiae et mox reconciliationis implorant, nec satisfactio interdicenda est nec reconciliatio deneganda, quia misericordiae Dei nec mensuras possumus ponere nec tempora definire, apud quem nullas patitur venire moras conversio. (*Cælest.*) Clementia enim Dei ad subveniendum morienti sufficere vel momento posse certissime credimus. Perdidisset latro in cruce præmium ad Christi dexteram pendens, si illum unius horæ poenitentia non juvisset: cum esset in poena poenituit, et per unius sermonis professionem, habitaculum paradisi. Deo promittente, promeruit. Vera ergo ad Deum conversio in ultimis positorem mente potius est æstimanda quam tempore, propheta hoc taliter asserente: « Cum conversus ingemueris, tunc salvus eris (*Ezech. XXXIII, 12*); » et illud: « Peccator in quacumque die conversus fuerit, peccata ejus non reputabuntur ei (*Ibid. V, 11*); » et iterum: « Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat; » et illud: « Dic tu iniquitates tuas prior, ut justificeris (*Isa. XLIII, 26*). » Item: « quia apud Dominum misericordia est, et copiosa apud eum redemptio (*Ps. CXXIX, 7*). » In dispensandis itaque Dei donis non debemus esse difficiles, nec accusantium gemitus, lacrymasque negligere, cum ipsam poenitendi afflictionem Dei credamus inspiratione conceptam, dicente Apostolo: « Ne forte det illis Deus poenitentiam ut respiscant a diaboli laqueis (*II Tim. II, 26*), » a quo capti tenentur ad ipsius voluntatem. Forum autem, ut sanctissimus martyr Cyprianus in epistola quam scripsit ad Romanos ait, quorum vitæ sua sine urgens exitus dilationem non potest ferre acta poenitentia et professio, frequenter suorum de festinatione factorum, si lacrymis, si gemitibus, si fletibus dolentes ac vere poenitentes [dolentis ac vere poenitentis] animi signa proderint [prodiderint], cum spes vivendi secundum hominem nulla substiterit, ita demum caute et sollicitè subvenitur, Deo ipso, quid de talibus faciat et qualiter iudiciis suis examinet pondera; nobis tamen anxii et curantibus ut nec pronam nostram improbi homines laudent facilitatem, nec vere poenitentes accusent nostram quam duram crudelitatem: ipsi autem poenitentes, quorum vita incolumis esse constat, tam grandia defleat quam grandia comiserunt, et tam grande expetant consilium quam late propagatum videtur esse delictum; non sit minor medicina quam vulnus est, non sint minora remedia quam funera; et ut predictus martyr Cyprianus in libro de lapsis ait, Orare oportet poenitentes impensius et rogare, diem luctu transigere, vigiliis noctes ac fletibus ducere, tempus omne lacrymosis lamentationibus occupare, strato solo adherere cineri, in cilicio et sordibus volitari; post indumentum Christi perditum, nullum jam velle vestimentum; post diaboli cibum malle jejunium, iustis operibus incumbere, quibus peccata purgantur; elemosynis frequenter incumbere, quibus a morte animæ liberantur. Sunt etenim, ut jam dictus doctor ait in epistola ad Cornelium Romanæ urbis episcopum

tertia, qui propria non intelligunt delicta, quorum mens est percussa, animus amens et sensus alienus, quibus ira est Dei non intelligere delicta ne sequantur poenitentiam; sicut scriptum est: « Et dedit illis Deus spiritum transpunctionis, ne revertantur scilicet, » et curentur et deprecationibus ac satisfactionibus justis post peccata sanentur. Paulus apostolus in Epistola sua exponit et dicit: « Delictum veritatis non habuerunt ut salvi fierent, ac propterea mittet illis Deus operationem erroris ut credant mendacio, ut judicentur omnes qui non crediderint veritati, sed sibi placent in injustitia (II *Thess.* II, 10). » Primus felicitatis gradus est non delinquere, secundum delicta cognoscere; illic currit innocentia integra et illibata, quæ servet; hic succedit medela, quæ sanat. Porro sunt quidam qui magnitudinem et innumerositatem suorum considerant peccatorum, et ob hoc desperantes de ineffabili et incomprehensibili omnipotentis Dei misericordia diffidunt, et idcirco nolunt agere pro peccatis et sceleribus suis poenitentiam, sed impoenitentes corde in malis suis obdurati permanent, et rebelles contra Spiritus sancti gratiam infelicitate existunt, de quibus ait Apostolus: « Nescis quia patientia Dei ad poenitentiam te adducit? tu autem secundum duritiam tuam et cor impoenitens, thesaurizas tibi iram in die iræ et revelationis justitiae Dei (Rom. II, 5). » Hæc autem duritia cordis impoenitens blasphemia est in Spiritu sancto, quæ non remittetur ulli homini. Unde Dominus in Evangelio ait: « Qui dixerit blasphemiam in Spiritum sanctum, non remittetur ei (Marc. III, 29). » De qua blasphemia cautissimus ac præclarissimus doctor Augustinus, cum de irremissibili blasphemia in Spiritum sanctum sermonem faceret ad populum, inter cætera ait: Hæc omnino impoenitentia non habet remissionem, neque in hoc sæculo, neque in futuro, quia poenitentia impetrat remissionem in hoc sæculo, quæ valeat in futuro; sed ista impoenitentia vel cor impoenitens, quamdiu quisque in hac carne vivit, non potest judicari, de nullo enim desperandum est quamdiu patientia Dei ad poenitentiam ducit. Item post pauca ait: Omne prorsus peccatum et blasphemia remittetur hominibus, ubi hoc peccatum non fuerit cordis impoenitentia contra Spiritum sanctum, quo in Ecclesia peccata solvuntur, cuncta alia dimittuntur: quomodo autem hoc remittetur, quod etiam remissionem impedit aliorum. Omnia ergo dimittuntur eis in quibus hoc non est quod numquam dimittetur. In quibus autem est, quoniam hoc numquam dimittetur, nec alia dimittuntur quia omnium remissio vinculo istius impeditur. De qua blasphemia, id est, impoenitentia vel cor impoenitens, supradictus pater Augustinus enucleatissime valdeque prolixè in sermone ad populum more solito secundum sanctorum Scripturarum affirmationem disseruit. Nemo ergo pro multitudinè et enormitate suorum desperet peccatorum, sed potius confidens de misericordia Dei agat pro peccatis, dum in hoc corpore vivit, poenitentiam, ne in futuro æterni judicis examine pro

A duritia cordis impoenitens, quæ est blasphemia in Spiritum sanctum, ut jam dictum est, secundum Domini Salvatoris sententiam damnatus, absque ulla remissione existat. (*Chrys.*) Nullum est enim scelus et nulla iniquitas, quæ non medicamento poenitentiae sanetur, si tantummodo contrito et humiliato corde cum lacrymis, gemitibus, vigiliis, orationibus, jeuniis, eleemosynisque, secundum virium suarum possibilitatem ad Deum, a quo peccando discessit, redeat: scripsit enim præclarissimus doctor Joannes, Constantinopolitanæ Ecclesiæ episcopus, optimum valde librum de reparatione lapsi per poenitentiam, quem quicumque peccator legerit, puto quod ultra, donante Deo, pro numerositate peccatorum suorum desperare non poterit. Sed et sanctissimus martyr B Cyprianus de lapsis elegantissimum scripsit librum; quorum duorum auctorum quisquis animarum medicus habuerit, et intellexerit libros congrue, in omnibus animarum vulneribus, juvante Deo, qui est medicus medicorum, salutiferam poterit apponere medicinam. Nec illud in præsentem excerptione puto esse reticendum, quod beatus Augustinus in libro de Civitate Dei quarto decimo de superbis vel occulte peccatibus, inquit: Utile est in aliquod apertum manifestumque peccatum cadere unde sibi displiceant qui jam sibi placendo ceciderant. Salubrius enim Petrus sibi displicuit quando flevit, quam sibi placuit quando præsumpsit: hoc dicit et sacer Psalmus: « Imple facies eorum ignominia, et quærent nomen tuum, Domine (Psal. LXXXII, 17). » id est, ut tu eis placeas quærentibus nomen tuum, quod sibi placuerant quærendo suum. Sed est pejor damnableiorque superbia quærentium in peccatis manifestis suffragium excusationis, inquirentes sicut illi primi homines, quorum et illa dixit: « Serpens seduxit me, et manducavi (Gen. III, 12), » et ille dixit: « Mulier quam dedisti sociam, ipsa mihi dedit de ligno et comedi. » Nusquam hic sonat petitio veniæ, nusquam imploratio medicinæ. Sed et illud non est prætereundum, quod idem sanctus Augustinus ait in libro de Fide et Operibus, de his qui homines male securos faciunt, ut propter rectam fidem etiamsi in criminibus permanserint non damnentur. Caveamus, inquit, diligenter in adiutorio Domini Dei nostri non facere homines male securos, dicentes eis quod si fuerint in Christo baptizati, quomodolibet in ea fide vixerint eos ad salutem æternam esse venturos. Jacobus enim apostolus ait: « Si quis fidem dixerit se habere, opera autem non habeat, nunquid fides salvare poterit eum? Fides enim sine operibus mortua est (Jac. II, 14). » Sicut enim fides recta absque bonis operibus nihil cuiquam prodest, ita opera bona sine fide prodesse alicui non possunt, testante sancta Scriptura: « Sine fide enim impossibile est placere Deo (Heb. XI, 6). » Ut enim fides recta sine operibus bonis salvare quemquam nequeat, idem clarissimus doctor Augustinus in libro de Baptismo quarto divinis ex testimoniis contestando affirmat dicens: Constituamus aliquem fornicatorem, immundum, luxu-

riosum, avarum, veneficum, discordiosum, contentiosum, seditiosum, invidum, ebriosum, comessatorem, catholicum : nunquid propter hoc solum quod catholicus est, regnum Dei possidebit, agens talia de quibus sic concludit Apostolus : « Quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur (Gal. v, 21); » et alibi dicit : « Hoc autem scitote cognoscentes quoniam omnis fornicator aut immondus aut avarus, quod est idolorum servitus, non habet hæreditatem in regno Christi et Dei (Eph. v, 5). » Verax est enim sancti Jacobi apostoli sententia, qua dicit : « Fides sine operibus otiosa est (Jac. II, 20 et 26). » Quæritur a multis utrum parentes baptizatis parvulis noceant cum eos dæmoniorum sacrificiis sociare conantur, vel quantum in hoc ipsi parentes delinquant. Plenius de hac re sanctus Augustinus in Epistola ad Bonifacium episcopum de parvulis requirentem edocet nos dicens, qui semel generatus fuerit per aliorum spiritualium voluntatem, deinceps non posse vinculo alienæ iniquitatis obstringi, cui nulla sua voluntate consentit. Parentes autem vel quicumque majores filios seu quoslibet parvulos baptizatos dæmoniorum sacrilegio obligare conantur, spiritaliter homicidæ sunt. Nam in illis quidem interfectionem non faciunt, sed quantum in ipsis est, interfectores fiunt. Multa alia et innumerabilia sunt testimonia in divinarum Scripturarum auctoritate de criminibus mortalibusque peccatis, quæ in præsentis excerptione noster pauperulus non potuit colligere stylus. Nimis enim longum et arduum est etiam sapientibus et apprime eruditissimis viris cuncta Veteris Novique Testamenti, catholicorumque universorum de hac materia colligere dicta : quanto magis mihi omni ex parte sermone et vita ineruditissimo. Sed quia sanctæ charitati tuæ inobediens, ut credo, apparere non debui, præsumpsi ultra vires meas facere quod peritia mihi non ministrat, nec facultas tribuit, nec infirmitas permittit. Huc usque de gravibus mortalibusque peccatis ex multis sanctarum Scripturarum auctoribus pauca excerpta, si placet, sufficiant. Nunc autem de octo principalium vitiorum origine eorumque remediis prout auctor lucis æternæ tuis pro meritis donare dignabitur, secundum modicam capacitatis meæ virtutem, ex sanctorum Patrum opusculis testimonia huic operi adjungere procurabo.

CAP. II. — *De materia octo principalium vitiorum eorumque origine sobolum.*

Humani generis creator et conditor Deus, propter immensam pietatis suæ misericordiam volens liberare populum suum a præsentibus perpetuisque malis et ad vitam feliciter perducere felicem, dat præcepta ac salutaria monita quæ agere vel observare debeat, unde inter cætera præcepta Deuteronomii ait Israeli (Deut. vi, 10) : « Cum introduxerit te Dominus Deus tuus in terram quam possessurus es ingredieris et deleverit gentes multas coram te et Iheum et Gergeseum et Amorrheum et Cananæum et Ferrezeum et Eveum et Hebuzeum septemque gen-

tes multo majores numeri quam tu es et robustioris, tradideritque eos Dominus tibi percuti eos usque ad internecionem. » (Cass.) Septem istæ gentes septem sunt principalia vitia, quæ per gratiam Dei unusquisque spiritalis miles exsuperans exterminare penitus admonetur; quod vero majores numeri esse dicuntur, hæc ratio est, quia plura sunt vitia quam virtutes, et ideo in catalogo quidem dinumerantur septem nationes, in expugnatione vero earum sine numeri ascriptione ponuntur. Ita enim dicitur : « Et deleverit gentes multas coram te. » Numerosior est enim quam Israel carnalium passionum populus, qui de hoc septenario fomite vitiorum ac radice procedit. De gastrimargia namque nascuntur comessationes, ebrietates. De fornicatione, turpiloquia, scurrilitas, ludicra atque stultiloquia. De philargyria, mendacium, fraudatio, furta, perjuria, turpis lucri appetitus, falsa testimonia, violentiæ, inhumanitas, ac rapacitas. De ira, homicidia, clamor, et indignatio. De tristitia rancor, pusillanimitas, amaritudo, desperatio. De acedia, otiositas, somnolentia, importunitas, inquietudo, pervagatio, instabilitas mentis et corporis, verbositas et curiositas. De conodoxia, contentiones, hæreses, jactantia, ac præsumptio novitatum. De superbia contemptus, invidia, inobedientia, blasphemia, murmuratio, detractio, aliaque quamplura similia, quæ cum sint, multo majoris numeri quam virtutes. Devictis tamen illis septem principalibus vitiis, ex quorum natura ista procedunt, omnes protinus conquiescunt ac perpetua pariter cum his internecione deleantur. Quod autem hæc pestes etiam robustiores sint, manifeste naturæ ipsius impugnatione sentimus; fortis enim militat in membris nostris oblectatio passionum carnalium quam studia virtutum, quæ non nisi summa contritione cordis et corporis acquiruntur. Quod vero istarum perniciosarum gentium regiones salubriter possidere præcipimur, ita intelligitur: habet enim unumquodque vitium in corde nostro propriam stationem; sed si cum Israelis populo, id est, virtutibus contra se dimicantibus fuerint vitia superata, locum quem sibi in corde nostro concupiscentiæ vel fornicationis spiritus retentabat, deinceps castitas obtinebit; quem furor ceperat patientia vindicabit; quem tristitia morte operante occupaverat, salutaris et plena gaudio lætitia possidebit; quem acedia vastabat, incipit excolere fertilitudo; quem superbia conculcabat, incipit excolere humilitas, et ita singulis vitiis expulsis eorum loca, id est, affectus contrarios possidebunt filii Israel, id est, animæ videntes Deum. Illud vero quod cum Abraham de futuris Dominus loqueretur, non septem gentes legitur dinumerasse sed decem, quarum terra semini ejus danda promittitur: qui numerus adjecta idololatria gentium, blasphemia Judæorum, errore hæreticorum, evidentissime adimpletur, quibus ante notitiam Dei et gratiam baptismi, vel impii gentilium, vel blasphema Judæorum multitudo subjecta est, donec intellectuali Ægypto commora-

tur. Si autem abrenuntians quis et egressus inde per Dei gratiam ad eremum pervenerit spiritalem, de impugnatione trium gentium liberatur, contra septem tantum quæ per Moysen dinumerantur bella suscipiet. Hactenus hæc pauca de octo principalibus vitis Cassiani facundissimi doctoris sunt dicta, quæritur autem cur Cassianus et Gregorius in Catalogo eorundem principalium vitiorum inter se dissentiant, ita ut Cassianus in eorum numero philargyriam et acediam adnumeret: contra Gregorius non hæc duo vitia, philargyriam scilicet et acediam in eorum ponit numero, sed invidiam et avaritiam inter eadem adnumerat vitia, quod Cassianus nullatenus facit; ait enim Cassianus quod adversus octo principalia vitia, adjuvante Domino, collectationem debemus arripere. Sunt autem hæc: primum gastrimargiæ vitium, quod interpretatur gula concupiscentia vel ingluvies ventris; secundum fornicationis; tertium philargyriæ, quod intelligitur avaritia, vel, ut proprius exprimat, amor pecuniæ. Quartum iræ, quintum tristitiæ, sextum acediæ, quod est anxietas sive tædium cordis; septimum cœnodoxiæ, quod interpretatur vana gloria; octavum superbiæ. Beatus autem Papa Gregorius ita principalia vitia dinumerat et describit in ordine: Primum superbia, secundum inanis gloria, tertium invidia, quartum ira, quintum tristitia, sextum avaritia, septimum ventris ingluvies, octavum luxuria. Soluta est autem veraciter ab eruditis doctoribus ita hæc quæstio: Avaritia, inquit, quæ in Græco dicitur philargyria. Unde et Cassianus: Non solum eam Apostolus radicem esse omnium malorum. verum etiam idolorum servitutem pronuntiavit, dicens: Et avaritia, quod in Græco dicitur philargyria, « quæ est simulacrorum servitus (Col. iii, 5). » Claret autem quia hi duo doctores, Gregorius et Cassianus, quamvis unus diceret philargyriam, alter avaritiam, nullatenus inter se in hoc nomine discrepaverunt, quia unum est avaritia et philargyria. Invidiam autem quam Cassianus inter cætera vitia non dinumeravit, dicunt sub titulo superbiæ eam intellexisse, ideo quia diabolus per superbiæ de cœlo decidisset, invidendo autem de sedibus paradisi, primos homines expulisset, ob hoc unum voluit esse morbum; unde Prosper ait: In tantum unum est malum ut nec superbus sine invidia, nec invidus sine superbia possit inveniri: Acediam autem unde Gregorius in supra dicta principalium vitiorum dinumeratione nil dixit, aiunt eam sub tristitiæ nomine intelligere voluisse, unde et Cassianus: Acedia, quam nos, inquit, tædium sive anxietatem cordis possumus nuncupare affinis est tristitiæ. His autem sententiis manifeste probatur quia Gregorius et Cassianus de octo principalibus vitiis uniformiter senserunt. Quæritur et illud cur Gregorius in ipsa vitiorum adnumeratione primum vitium superbiæ ponit, et Cassianus ultimum, ipse enim dicit: Licet morbus superbiæ octavus et ultimus sit, in conflictu vitiorum atque in ordine ponatur extremus, origine tamen et tempore urinus

A est; item alio loco, cum sit superbia posterior in ordine conflictuum, origine tamen anteriorem esse omnium peccatorum et criminum principium, et cunctarum interfectricem virtutum. Abhinc quemadmodum ipsa octo principalia vitia eorumque soboles a beato Papa Gregorio in expositione beati Job, posita sunt et ordinatim præfixa, juvante Domino, persequamur. Ait enim: Vitia quippe tentantia quæ invisibili contra nos prælio repugnant super se superbiæ militant, alia more ducum præeunt, alia more exercitus, subsequuntur, ipsa namque vitiorum regina superbia, cum devictum plene cor cœperit, mox illud septem principalibus vitiis quasi quibusdam suis ducibus devastandum tradit, quos videlicet duces exercitus sequitur, quia ex iis procul dubio importunæ vitiorum multitudines oriuntur, quod melius ostendimus, si ipsos duces, atque exercitus ut possumus enumerando proferamus. Radix quippe cuncti mali superbia est, de qua Scriptura attestante dicitur: « Initium omnis peccati superbia (Eccl. x, 15). » De hac quoque virulenta radice septem principalia vitia proferuntur, scilicet inanis gloria, invidia, ira, tristitia, avaritia, ventris ingluvies, luxuria. Nam quia his septem superbiæ vitiis nos captos doluit, idcirco Redemptor noster ad spiritalis liberationis prælium Spiritu septiformis gratiæ plenus venit. Sed habent contra hæc singula exercitum suum. Nam de inani gloria hæc oriuntur: inobedientia, jactantia, hypocrisis, contentiones, pertinaciæ, discordiæ et nominatim præsumptiones. De invidia, odium, surrursus, detractio, exultatio in adversis proximi, afflictio autem in prosperis nascitur; de ira rixæ, tumor mentis, contumeliæ, clamor, indignatio, blasphemiarum, proferuntur; de tristitia, malitia, rancor, pusillanimitas, desperatio, torpor circa præcepta, vagatio mentis erga illicita nascitur. De avaritia, proditio, fraus, fallacia, perjuria, inquietudo, violentiæ, et contra misericordiam obdurations cordis oriuntur; de ventris ingluvie, inepta lætitia, scurrilitas, immunditia, multiloquium, hebetudo sensus circa intelligentiam propagatur; de luxuria, cæcitas mentis, inconsiderantia, inconstantia, præcipitatio, amor sui, odium Dei, affectus præsentis sæculi, horror vel desperatio futuri generatur. Quia ergo septem principalia tantam de se vitiorum multitudinem proferunt, cum ad cor veniunt, quasi subsequentis exercitus catervas trahunt, ex quibus videlicet septem quinque spiritalia, duoque carnalia sunt, sed unumquodque eorum tanta sibi cognatione jungitur ut non nisi unum de altero proferatur; prima namque superbiæ soboles inanis est gloria, quæ dum oppressam mentem corruerit, mox invidiam gignit, quia nimirum dum vani nominis potentiam appetit, ne quis hanc alius adipisci valeat tabescit. Invidia quoque iram generat, quia quanto interno livoris vulnere animus sauciatur, tanto etiam mansuetudo, tranquillitas amittitur, et quia quasi dolens membrum tangitur, idcirco oppositæ actionis manus velut gravius pressa

sentitur; ex ira quoque tristitia oritur, quia turbata mens, quo inordinate se concutit, eo addicendo contundit, et cum dulcedinem tranquillitatis amisit, nihil hanc nisi ex perturbatione subsequens mœror pascit; tristitia quoque ab avaritia derivatur, quia dum confasum cor bonum lætitiæ intus amisit, unde consolari debeat, foras quærit, et tanto magis exteriora bona adipisci desiderat, quanto non habet ad quid intrinsecus recurrit. Posthæc vero, duo carnalia vitia, id est, ventris ingluvies et luxuria supersunt: sed cunctis liquet quod de ventris ingluvie luxuria nascitur, dum in ipsa distributione uembrorum ventri genitalia subnixta videantur, unde dum unum inordinate reficitur, aliud procul dubio ad contumelias excitatur. Bene autem duces exhortari dicti sunt, exercitus ululare, quia prima vitia deceptæ menti quasi sub quadam ratione se inserunt, sed innumera quæ sequuntur, dum hanc ad omnem insaniam pertrahunt, quasi bestiali clamore confundunt. Sed quia huc usque de octo principalibus vitiis pauca carpendo depronsimus, deinceps necessarium valde reor ut ex multis sanctorum patrum opusculis latius secundum quid Dominus dare dignabitur, primum origines et naturas eorumdem, tam minutas, tam obscuras investigemus. Deinde causas et vexationes eorum, ac demum idoneas curationes eorum ac remedia, ut cœpius carpendo iudagemus

CAP. III. — *De natura et origine superbiæ.*

(Cass.) Quemadmodum vero hujus morbi virus perniciosissimum devitemus instrui poterimus, si ruinæ ipsius causas atque originem persequamur. Nunquam enim curari languor, nec remedia poterunt malis valetudinibus exhiberi, nisi prius inquisitione sagaci origines earum investigentur et causæ. Archangelus namque ille qui pro ainietate splendoris ac decoris sui lucifer uncupatus est, nullo alio quam superbiæ vitio dejectus est ac illa beata angelorum statione, et ad inferna collapsus. Hic namque indutus divina claritate, et inter cæteras supernas virtutes conditoris largitate præfulgens, splendorem sapientiæ et virtutum pulchritudinem, qua ornabatur gratia creatoris, naturæ suæ potentiæ, non munificentiæ illius beneficio, se credidit obtinere, et ob hoc elatus tanquam qui ad perseverantiam puritatis hujus divino non egeret auxilio Deo se similem judicavit, hæc enim sola cogitatio facta ruina est. Ob quam desertus a Deo beatitudinem qua Dei munere fruebatur amisit. Hæc est primæ ruinæ causa et origo principalis morbi, omnium etenim vitiorum fomites. de superbia pullularunt testante sacra Scriptura: « Initium omnis peccati superbia (Ecc. x, 15). » Non alicujus, sed omnis peccati. quoniam non solum peccatum est ipsa, ut Prosper ait, sed etiam nullum peccatum fieri potest aut potuit vel poterit sine ipsa. Hæc enim est natura et origo superbiæ per quam inventor superbiæ de cœlestibus corruit, et postmodum primos homines cor-

rupit et omne genus humanum de immortalitate ad mortalitatem adduxit, de quo dicit Apostolus: « Per unum hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors, et ita in omnes homines pertransiit. »

CAP. IV. — *Quod superbiæ duo sint genera.*

(Cass.) Duo sunt genera superbiæ; unum, quos spiritales summosque pulsat, aliud quod incipientes carnalesque complectitur: et licet utrumque superbiæ genus tam in Deum quam in homines noxia inflet elatio, tamen illud primum specialiter refertur ad Deum; secundum ad homines proprie pertinet, quia enim, ut dictum est, duo sunt superbiæ genera: una videlicet superbia dicitur spiritalis, eo quod spiritales sanctosque homines pulsat; altera carnalis, quæ carnales impugnat. Sed primum de spiritali superbia dicendum est: illos enim solummodo pulsare solet spiritalis superbia, qui devictis superioribus vitiis jam propemodum sunt in virtutum culmine collocati, quos quia lapsu carnali subtilissimus hostis superare non quivit, spiritali ruina dejicere ac supplantare conatur, per hanc illos universis veterum stipendiorum meritis multo labore quæsitis spoliare contendens. Carnalis autem superbia carnales inobedientes facit et asperos, mites atque affabiles esse non patitur. Vitam eis facit longævam, et ne confessionem de peccatis faciant confusionem incutit, ac pudorem, pro suis negligentis oburgati rebellant et murmurant; et quid amplius? cum miserabilem possederit mentem, ad veram Christi humilitatem descendere non permittit, de cujus miserissimo lapsu plura dicere curabimus cum de ejus indicibus tractare cœperimus.

CAP. V. — *Quod tantum sit malum superbiæ ut ipsam Deum adversarium habere mereatur.*

(Cass.) Tantum malum est superbia, ut non angelum, non alias virtutes sibi contrarias, sed ipsam Dominum adversarium habere mereatur, testante Scriptura, « Deus superbis adversatur »; et iterum: « Immundus est apud Deum omnis qui exaltat cor suum; » notandum siquidem est, quod nequaquam dixerit super his qui cæteris sunt vitiis involuti, quod habeant sibi Dominum resistentem, sed solis superbis.

CAP. VI. — *Qualiter superbia superbos vexat.*

(Cass.) Illis enim quos vexat superbia non opportunus est sermo, sed risus levis ac fatuus, effrenata atque indisciplinata cordis elatio, discipulos contra sanctos Ecclesiarum Dei rectores incautos reddit et elatos, sequaces suos in prosperitate facit elatos, in adversitate desperantes et tristes, in oratione tardos, in vigiliis pigros, in elemosynarum largitate tenaces, in jejuniis avidos, in obedientia desides, in hospitalitate inhumanos, et quid amplius? in omnibus bonis inhonestos et immisericordes reddit.

CAP. VII. — *Quibus indicibus possit superbia cognosci.*

(Cass.) His igitur indicibus superbia declaratur,

inest primitus in loquela vis clamoris, in taciturnitate, amaritudo, excelsus et effusus in lætitia risus irrationabilis, in serietate tristitia, in responsione rancor, facilitas in sermone, verba passim sine ulla cordis gravitate erumpentia, exspers patientia est, charitas aliena, audax ad contumelias irrogandas, ad tolerandas pusillanimis, ad obediendum difficilis, ad recipiendam exhortationem implacabilis, ad reseccandas voluntates suas infirma, ad succumbendum alienis dirissima, semperque suas definitiones statuere contendens, ipsa vero nequaquam cedere, locumque dare alteri acquiescens; et ita fit ut etiam capax consilii salubris effecta, in omnibus suo potius credat quam seniorum iudicio, unde et Prosper ait: Hi quos superbiam mentis tabes virulente corruerit seniorum suorum non obtemperant imperatis, sed judicant, de suis negligentibus objurgati, aut rebellant, aut murmurant, de loco superiori decertant, præferri se melioribus affectant, suas sententias procaciter jactant, non servant in obsequio reverentiam, hæc sunt superbiam tumoris indicia, quibus Deus offenditur et his malis diabolus pastus exsultat.

CAP. VIII. — *Quod nullum vitium tam declinat a mandatis Dei quam superbia et ipsa magis iram Domini provocat.*

(Hilar.) In expositione cujusdam psalmi excellentissimus valde doctor Hilarius Pictaviensis episcopus cum dolore proclamavit dicens: o infelix superbia, quæ de dignatur sub præceptis cælestibus vivere, quæ mandata divina animi infidelis tumore fastidit. Plurima sunt humanorum vitiorum crimina, et diversæ atque innumerabiles peccatorum operationes, sed nulla magis provocandæ in nos Dei iræ quam superbiam causa est. Per superbiam enim plures humana contemunt, et Deo obsequi spernunt, sed licet sint præclara cætera fidei opera, et in omni divinorum præceptorum custodia devotio immoretur, tamen subrepente superbia, memoria eorum, quæ recte operamur, abolebitur, per hanc Phariseus ille evangelicus dicendo: « Non sum peccator sicut hic publicanus (Luc. xviii, 11), » ex ingentibus operibus cecidit in crimen. Apostolus enim Paulus angelum Satanæ qui se colaphizaret accepit (I Cor. xii, 7): ne magnitudine revelationum extolleretur. (Cass.) Est enim superbia gravissimum vitium, per quam humana despiciuntur et divina negliguntur, ipsa pariter omnes exhaurit virtutes, ipsa hominem justitia et sanctitate exspoliatur, ipsa est interfectoria cunctarum virtutum, ipsa est sævissima et superioribus cunctis immanior bestia, sine qua nullum fuit aut est aut esse poterit peccatum: « Initium, inquit, omnis peccati superbia (Eccli. i, 15). [Prosper.] Nil est enim aliud omne peccatum nisi Dei contemptus, quo ejus præcepta calcantur. Denique ipse diabolus inventor superbiam per ipsam de cælestibus corrumpit, quem Deus fecerat sine ullo peccato, et hæc est omnium malorum causa, per hanc versutus serpens diabolus primum parentem interemit, per hanc mortem in-

tulit mundo. Est enim superbia mater et regina vitiorum, cujus rex est diabolus, dicente Scriptura: « Ipse est rex super universos filios superbiam (Job xli, 25). »

CAP. IX. — *Objectio vel increpatio adversus superbos diversa super hoc testimonia.*

Dicendum itaque est superbis: « Ut quid superbit terra et cinis (Eccli. x, 9); et illud: Deus superbis resistit (I Petr. v, 5); et illud: Immundus est apud Deum omnis qui exultat cor suum; et illud: Omnis qui se exultat humiliabitur (Luc. xiv, 11); et illud: Ante ruinam exaltatur spiritus (Prov. xvi, 18); et illud: Dominus alta a longe cognoscit (Psal. cxxxvi, 7); et illud: Initium omnis peccati superbia (Eccli. i, 15). » Deus humilis factus est, erubescat homo esse superbus. Occasio igitur perditionis nostræ facta est superbia diaboli, et argumentum redemptionis nostræ inventa est humilitas Dei, hostis enim noster inter omnia conditus videri supra omnia voluit elatus: Redemptor autem noster magnus manens super omnia, fieri inter omnia dignatus est parvus. Ergo dicatur humilibus, quia dum se deiciunt ad Dei similitudinem ascendunt. Dicatur elatis, quia dum se erigunt in apostatæ angeli imitationem cadunt.

CAP. X. — *Quemadmodum superbiam superare possumus.*

Itaque hunc nequissimi spiritus laqueum taliter poterimus evadere, si in singulis quibus senserimus nos virtutibus profecisse, illud apostolicum dixerimus: « Non ego, sed gratia Dei mecum, et gratia Dei sum quod sum, et Deum esse qui operatur in nobis et velle et perficere pro bona voluntate (I Cor. xv, 10); » dicente etiam ipso auctore salutis nostræ: « Qui manet in me et ego in illo, hic se t fructum multum, quia sine me nihil potestis facere (Phil. ii, 13; Joan. xv, 5), et cætera talia. Superbia enim omnium depopulatrix virtutum per veram potest extingui humilitatem, ideoque universitatis creator et mediator Deus causam principumque morborum superbiam esse cognoscens, contrariis sanare contraria procuravit, ut ea scilicet, quæ per superbiam corruebant, per humilitatem resurgerent. Diabolus namque dicit: « In cælum conscendam (Isa. xiv, 13): » Dominus dicit: « Humiliata est in terra anima mea (Psal. xliii, 25); » ille dicit: « Ero similis Altissimo (Isa. xiv, 14); » Dominus, « cum esset in forma Dei exinanivit semetipsum, formam servi accipiens, humiliavitque se factus obediens usque ad mortem (Phil. ii, 7); » ille dicit: « Super astra Dei exaltabo solium meum (Isa. xiv, 13); » iste dicit: « Discite à me quia mitis sum et humilis corde (Matth. xi, 29). » Si principalis ruinæ causam et salutis nostræ fundamenta perspeximus, a quo et qualiter vel ista jacta sint, vel illa emergerint, quemadmodum devitare tam atrocem mortem superbiam debemus, vel illius ruina vel illius doceamur exemplo.

CAP. XI. — *Remedia adversus morbum superbix.*

(Cass.) Si superbiam ferocissimam bestiam et devoratricem cunctarum virtutum omnimodis festinamus exstinguere, nosmetipsos omnibus hominibus inferiores judicemus, et viliores et universa, quæ nobis fuerint irrogata, et si sint injuriosa vel tristia, vel damnosa, tanquam a superioribus nostris illata patientissime toleremus, et mente jugiter recolamus vel Domini nostri vel sanctorum ejus passiones, considerantes tanto levioribus nos injuriis attentari, quanto longius a meritis eorum et conversatione distamus. Pariter etiam cogitantes cito nos de hoc sæculo migraturos. Deinde posthæc hanc eandem humilitatem erga Dominum firmissime retentemus, quod a nobis ita complebitur ut nihil nosmetipsos absque illius opitulatione vel gratia quod ad virtutum consummationem pertinet posse perficere cognoscamus, sed et hoc ipsum quod intelligere meruimus ejus esse muneris in veritate credamus. Nam et sanctus pater Basilius de curatione et remedio superbix sic ait, impossibile est curari hoc vitium nisi abstrahat se et recedat ab omnibus occasionibus elationis, sicut impossibile est exstingui linguæ aliqujus vel gentis loquelam vel artificium aliquod, nisi quis omni genere se abstrahat non solum ab agendo vel loquendo vel movendo, sed etiam ab audiendo eos, qui agunt id, quod oblivisci cupit, et hoc observandum de omnibus vitiis.

CAP. XII. — *De natura et origine inanis gloriæ.*

(Cass.) Cœnodoxia, quam nos vanam sive inanem gloriam appellamus, multiformis et varia atque subtilis est passio, ita ut quibuslibet perspicacissimis oculis non dicam caveri, sed provideri et deprehendi vix possit. Nascitur enim, ut dictum est, ex superbia, per hoc enim vanitatis vitium diabolus de angelica est ejectus beatitudine cum diceret: « Ero similis Altissimo (Isa. xiv, 14), » et per hunc inanis gloriæ morbum primos homines decepit cum eis diceret: « Eritis sicut dii, scientes bonum et malum (Gen. iii, 5). » Est enim inanis gloria multiplex et multiformis, ac varia. ut dictum est, passio, undique bellatore ex omni parte victori occurrens. Nam et in habitu et in forma et in incessu, in voce, in opere, in vigiliis, in oratione, in remotione, in lectione, in scientia, in taciturnitate, in obedientia, in humilitate, in longanimitate, Christianum vulnerare conatur, per hoc vanitatis vitium decipitur, quisquis in bonis suis laudari desiderat, et non Domino Deo honorem et laudem et gratiarum actiones refert. Nec divinæ imputat gratiæ, quidquid boni cogitavit aut dixit vel fecit, sed quasi ex se habeat, quod recte cogitavit, vel dixit, vel opere implevit, seu et dignitatem et sublimitatem terreni honoris vel spiritualis decorem sapientiæ, vel ex suo merito, vel ex suo studio, acquisisse se gloriatur, dum nemo hominum potuit, potest aut poterit boni quidquam absque Dei gratia vel adjutorio vel inspiratione cogitare, vel dicere, vel facere, vel habere, sicut Dominus in

A Evangelio discipulis suis ait: « Sine me nihil potestis facere (Joan. xv, 5). »

CAP. XIII. — *Qua comparatione monstratur natura cœnodoxiæ, id est, inanis gloriæ*

(Cass.) Pulchre seniores naturam morbi hujus in modum cæpæ pultorumque describunt, quæ uno decorata tegmine, alio rursus inveniuntur indeta, totiesque reperiuntur oblecta, quoties fuerint explicata.

CAP. XIV. — *Qualiter vel quibus modis inanis gloriæ sectatores suos pulset ac vexet.*

(Cass.) Non solum enim ut cætera vitia in parte carnali, sed etiam in spiritali hominem pulsat, subtiliore se nequitia ingerens menti, et quem non potest carnalibus vitiis decipere, de spiritalibus bonis conatur sauciare, tantoque est perniciosior ad conflictum quanto obscurior ad cavendum. A dextris enim et a sinistris Christianum impugnare non cessat. Ait enim sapientissimus Salomon: « Ne divertaris ad dextram vel ad sinistram (Prov. iv, 27). » Qui enim se de virtutibus et operibus bonis extollit et inaniter blandiuntur, ad dextram divertuntur; qui vero de vitiis gloriam sibi in sua confusione conquirunt, ad sinistram per elationis et inanis gloriæ vitium divertuntur. Quem de specie succinctæ ac nitidæ vestis cœnodoxia non potuit generare, pro squalida et inculta ac viliori conatur inferre, quem non potuit per honorem dejicere, humilitate supplantat, quem scientiæ et locutionis ornatu non potest extollere, gravitate taciturnitatis elidit, si jejunct, palam gloria vanitatis pulsatur, si illud contemnendæ gloriæ causa contexerit, eodem vitio elationis obtunditur, ne vanæ gloriæ contagione maculetur, orationes occultas exercet, et quod vulgum habeat hujus facti conscium non effugit aculeos vanitatis. Hic enim morbus nec eos, qui in solitudine cunctorum mortaliū consortia gloriæ causa fugerunt, persequi cessat, quantoque amplius universum quis dispexerit mundum, tantum magis persequitur et insectatur, alium quod patientissimus sit operum ac laboris, alium quod ad obediendum promptissimus, alium quod humilitate cæteros præponderet, conatur extollere, alius scientiæ, alius lectionis, alius vigiliarum prolixitate tentatur, solet autem hic vanæ gloriæ morbus quosdam in clericali ordine constitutos propter sonum vocis extollere, eo quod latius psallant, aut quod sint forma corporis decori, aut quod parentes divites ac nobiles habeant, aut quod sint eruditi sapientia, aut quod eloquentes et facundissimi in sermone, aut quod sint diversis imbuti artibus et disciplinis, et quid amplius? semper hæc vanitatis pestis ad hoc hominem tam clericum quam laicum, tam virum quam feminam, tam senem quam juvenem impugnat, ut de bonis, quæ agit, laudem ab hominibus requirat.

CAP. XV. — *Quibus indiciis possit inanis gloriæ cognosci.*

(Basil.) Illis enim indiciis inanis gloria cognoscitur,

cum quis presentibus illis qui laudare possunt, aliquid agit operis boni. Nullo autem tali presente vel etiam his qui vituperare possunt segnis esse et pigrior in opere, si enim Domino placere vellet semper utique et in omni loco idem esset, eadem gereret, adimplens quod scriptum est, per arma justitiae a dextris et a sinistris per gloriam et ignobilitatem, per infamiam et bonam famam, ut seductores et veraces. Est enim vanitas inflata quaedam circa delectationes varias animi languentis affectio, potendi honoris accida simul et nescia, morbo excellentiae inanis inflata, turbulenta, animorum levium domina, male fundatis omnibus blanda, repugnantibus fumea, capiendis seductoria, captivis invicta, simulatio quaedam virtutum, appetitio dignitatum, dulcis miseris, amara perfectis. Cui serviunt timidi, sub quibus jacent elati, qui se de operibus, quorum sibi conscius non sunt turpiter jactant, qui se praedicari ab hominibus per nefas affectant, qui sanctos viros sui comparatione depretiant, his et similibus delinuit vanitas premit, nec eos morbum suum sentire aut ad medicum venire permittit, et quid est ad medicum venire, nisi infirmum suas infirmitates cognoscere? tantamque eos ardor humanae laudis inflammat, ut laboriosa opera quae populus admiretur, et quibus fama diffunditur, sine labore suscipiant, et libenter exercent, inde est quod jejulare, abstinere, vigilare, Ecclesiam frequentare, vel psallere, cum haec omnia sine labore non faciunt, etiam cum delectatione faciunt, ut ab hominibus, quibus placere, non Deo, desiderant, videantur, unde veritas ait : C
 « Amen, dico vobis, receperunt mercedem suam. » (Matth. vi, 2 et 5.)

CAP. XVI. — *Increpatio adversus eos qui inanis gloria morbo vexantur, diversa super hoc testimonia.*

(Cass. et Hieron.) Egregius praedicator Paulus monet dicens : « Nolite fieri inanis gloriae cupidi (Gal. v, 26); » et Dominus Phariseos castigans : « Quomodo, » inquit, « potestis vos credere qui gloriam ab invicem accipitis, et gloriam quae a solo Deo est non quaeritis ? » (Joan. v, 44.) De his et beatus David cum interminatione dicit : « Quoniam Deus dissipavit ossa hominum sibi placentiam (Psal. lxxvi, 6). » (Hieron.) Idem propheta docet non nostram sed Domini gloriam esse deprecandam cum orando dicit : « Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam (Psal. cxliii, 1); » Et Paulus apostolus : « Qui gloriatur, in Domino gloriatur (I Cor. i, 31). » Et illud : « Gratia Dei sum id quod sum (I Cor. xv, 10). » His autem sententiis eruditus cave, o inanis gloriae cupide, ut de bonis, quae agis laudem ab hominibus non requiras; firmiter autem crede, quamvis eleemosynas multas facias aut longas orationes, aut jejunia multa, aut castitatem aut virginitatem custodias, aut qualicumque bona facias, si propter laudes hominum agis, a Deo mercedem pro his bonis nullatenus recipies.

CAP. XVII. *Remedia quibus inanem gloriam superare possimus.*

(Cass.) Tali autem remedio hanc multiformem variamque inanis gloriae bestiam poterimus evadere, si cogitemus illud Davidicum eloquium : « Dominus dissipavit ossa eorum qui hominibus placent (Psal. lxxvi, 6), » primitus nihil pro vanitatis et inanis gloriae capiendae gratia faciamus. Deinde ea quae bono initio fecerimus observatione simili custodire nitamur, ne omnes laborum nostrorum fructus post irrepens cenodoxiae morbus evacuet, etenim ea quae nos possunt inter caeteros notabiles reddere, ac velut solis facientibus laus apud homines sit conquirenda, vitemus. Nam et ad hunc evitandum morbum necesse est ut consideremus non solum fructus laborum nostrorum nos amissuros quoscunque inanis gloriae proposito fecerimus, sed etiam reos magni criminis factos aeterna supplicia, veluti sacrilegos, soluturos, utpote qui ad injuriam Dei opus, quod ejus obtentu nos oportuit agere, hominum gratia malivimus exercere, ab eo, qui occultorum est conscius, homines Deo et gloriam mundi gloriae Domini praetulisse convicti. Est etenim hujus vitii medicina, prout sanctus Basilius episcopus ait, ut omnia propter Deum et ex mandato ejus faciamus bona, et in nullo sectemur hominum laudes, et item alio loco, si certus sit quis de praesentia Dei et fixam habeat sollicitudinem Deo placendi, et multo desiderio teneatur earum beatitudinum quae a Domino repromissae sunt, ab hoc vanitatis juvante Domino poterit curari vitio.

CAP. XVIII. — *De natura et origine invidiae.*

(Cypr.) Nihil magis Christiano cavendum est, nihil cautius providendum, quam ne quis invidia et livore capiat, ne quis fallentis inimici caecis laqueis implicatus, dum zelo frater in fratris odia convertitur, gladio suo nescius ipse perimatur. Quod ut colligere plenius et manifestius perspicere possimus, ad caput ejus atque ad originem recurramus. Videamus unde invidia et zelus et quando et quomodo ceperit, facilius enim a nobis malum tam perniciosum vitabitur, si ejusdem mali et origo et magnitudo noscatur. Hinc diabolus inter initia stantis mundi et perit primus et perdidit, ille angelica majestate subnixus, ille Deo acceptus et charus, per quam hominem ad imaginem Dei factum conspexit, in zelum malevolo livore prorupit, non prius alterum dejiciens instinctu zeli, quam ipse zelo ante dejectus. Captivus antequam capiens, perditus antequam perdens, dum stimulante livore homini gratiam immortalitatis eripit, ipse quoque id quod prius fuerat amisit : exinde invidia grassatur in terris, dum livore peritus magisterio perditionis obsequitur, dum diabolum, qui invidit, imitatur, sicut scriptum est : « Invidia autem diaboli mors introivit in orbem terrarum (Sap. ii, 24), » imitantur ergo illum, qui sunt ex parte ejus, hinc parricidia nefanda coeperunt, dum Abel justum Cain invidit injustus, et Esau fratrem suum Jacob

invidendo inimicus existit. Et Joseph ab invidis A fratribus est venditus, et Saul rex invidendo est persecutus David, et Judæi inde perierunt, dum Christo malunt invidere quam credere.

CAP. XIX. — *Qualiter invidos vexat invidia.*

Nemo existimet malum istud una specie contineri aut brevibus terminis et angusto concludi, late patet zeli multiplex et secunda pernicies, radix est malorum omnium, fons grandium [Al., generalium], seminarium delictorum, materia culparum, inde odium surgit, animositas inde procedit, avaritiam zelus inflammat dum suo quis non potest esse contentus, videns alterum ditiozem, ambitionem zelus excitat, dum cernit quis alium in honoribus auctiozem, zelo excitante sensus nostros atque in ditionem suam B mentis arcana redigente, Dei timor spernitur, magisterium Christi negligitur, iudicii dies non providetur, iustatur superbia, exacerbatur sævitia, perfidia prævaricatur, impatientia cæcutit, furit discordia, ira fervescit, nec se iram potest cohibere vel regere, qui factus est potestatis alienæ, hinc dominicæ pacis vinculum rumpitur, hinc charitas fraternæ violatur, hinc adulteratur veritas, unitas scinditur. Est enim invidia animæ tinea, quæ contagione tabescit pectoris, invidit autem in altero, vel virtutem ejus, vel felicitatem, id est, vel merita propria, vel beneficia divina, in malum proprium bona aliena convertunt invidi, illustrium prosperitate torquentur, aliorum gloriam suam faciunt pœnam, quibus cibus lætus non est nec potus jucundus, suspirat semper C et ingemiscit et dolet, dumque ab invidis nunquam livor exponitur, diebus ac noctibus pectus obsessum sine intermissione laniatur, mala cætera habent terminum, et quodcumque delinquitur delicti consumptione finitur, invidia terminum non habet, permanens jugiter malum et sine fine peccatum, quantoque ille cui invidet successione meliorem profecerit, tanto invidus et malevolus in majus incendium livoris ignibus inardescit: quis facile potest, quale sit hoc malum verbis exprimere, quod invidus odio hominis persequitur divinum munus in homine, cum potius amari homo debeat etiam pro sui meriti sanctitate? Tantos invidus habet justa pœna tortores, quantos invidiosus habuerit laudatores, siquidem invidiosum facit excellentia meriti, invidum pœna peccati. D (Hieron.) Inter invidum autem et invidiosum hoc interest quod invidus feliciori invidit, invidiosus autem is est qui ab alio patitur invidiam, invidia enim semper aliena felicitate torquetur et in duplicem scinditur passionem, cum aut ipse est in eo in quo alium esse non vult, aut alium videns esse meliorem dolet se ei non esse consimilem, pulchre quidam poeta de invidia lusit dicens:

Justus invidiis nihil est, quæ protinus ipsum
Auctorem rodit excruciatque animum.

CAP. XX. — *Quibus indicibus invidorum dionoscitur invidia.*

(Cypr. et Prosp.) Est enim invidorum vultus mi-

nax et torvus aspectus, pallor in facie, in labiis tremor, stridor in dentibus, verba rabida et effrenata convicia, manus ad cædis violentiam prompta etiam gladio interim vacua, odio tamen furiatæ mentis armata, odia intra se invidi abscondunt, in suos cruciatus enutriunt, proficientibus invident, peccantibus favent, de bonorum malis gaudent, de profectibus lugent, inimicitias gratuiti ardent, deprehendi pectoris sui malitiam timent, semper amari nunquam certi, amici diaboli, inimici etiam sui, opinionem bonorum mundati decolorant, in spiritalibus carnalia laudant, ut spiritalia bona eisdem esse persuadeant.

CAP. XXI. — *Increpatio adversus invidos.*

(Cypr.) Quicumque es invidus et malignus videris, quam sis eis, quos odisti, insidiosus, perniciosus, infestus, nullius magis quam tuæ salutis inimicus! et quisquis ille est, quem zelo persequeris, subterfugere et vitare te poterit, tu te non potes fugere, ubique fueris adversarius tuus tecum est, hostis semper in pectore est, pernicies intus inclusa est, ineluctabili catenarum nexu ligatus et vinctus es, invidia etiam dominante captivus es, nec solatia ulla tibi subveniunt, perseverans malum est hominem persequi ad Dei gratiam pertinentem. Calamitas sine remedio est odisse felicem. Si homo lucis esse cepisti, quæ sunt Christi gere, quia lux et dies Christi es. Quid in zeli tenebras ruis? quid te nubilo livoris involvis, quid invidiæ cæcitate omne pacis et charitatis lumen extinguis? quid ad diabolum cui recontiaveras redis? Quid Cain similis existis? quid sub vestitu ovium lupus latitas? quid gregem Christi, qui Christianum te mentiris infamas? Christi nosces induere et non per Christi viam pergere quid aliud quam prævaricatio est divini nominis, quam desertio itineris salutaris? Quapropter considera, o invid, in quanta cæcitate es, qui alieno profectu deficis, qui aliena exultatione contabescis, quantæ infelicitatis es, qui melioratione proximi deterior existis, perpende, quæso, quia dum te a livore minime custodis, in antiquam versuti hostis nequitiam cedis, si enim aliena bona diligere voluisses, ea quasi tua propria facere potuisses.

CAP. XXII. — *Remedia adversus morbum invidiæ.*

(Cypr.) Hujus autem vitii hæc esse poterit medicina, et istius curatio morbi, si divinis meditationibus et exercitationibus corroboretur animus contra omnia diaboli jacula firmandus, et si in manibus divina sit lectio, in sensibus dominica cogitatio, et si oratio jugis omnino non cesset, salutaris operatio perseveret, spiritalibus semper actibus animus occupetur, ut quotiescunque inimicus accesserit, quoties adire tentaverit, clausum adversum se pectus inveniat et armatum, et qui fueras invidia et livore possessus, omnem illam malitiam qua prius tenebaris abijce, ad viam vitæ æternæ vestigiis salutaribus reformare, evelle de pectore tuo spinas et tribulos, venena fellis evome, discordiarum virus exclude.

purgetur mens quam serpentinus livor infecerat, unde vulneratus fueras inde curare, ama eos quos ante oderas, dilige illos quibus injustis obtreactionibus invidebas, bonos imitare si sectari potes, si sectari non potes collactare certe et gratulare melioribus, fac te illis adunata dilectione participem, fac te consortio charitatis et fraternitatis vinculo cohæredem, cogita ea quæ divina et justa sunt, habes autem multa quæ cogites, paradisum cogita, quod Cain non rediit, qui invidia fratrem peremit, cogita cœleste regnum, [*Foris deest* ad] quod non nisi concordem atque unanimes Dominus admittit; cogita quod filii Dei hi soli possint vocari, qui sint pacifici, qui nativitate et lege divina ad similitudinem Dei Patris et Christi respondeant adunati, cogita sub oculis Dei nos stare, spectante ac judicante ipso conversationis ac vitæ nostræ curricula decurrere, cogita cito nos ab hoc sæculo migraturos, si enim hæc quæ dicta sunt cogitaveris et opere impleveris, ab invidiæ morbo Deo protegente curari poteris.

CAP. XXIII. — *De natura et origine iræ ac furoris.*

Ira enim ex invidia generatur, cum in externo valneris livore animus sauciatur, et tanto mansuetudo tranquillitatis amittitur, quanto plus invidia cuiusque mentem obsederit. Postquam diabolus propter superbiam de cœlesti ejectus est beatitudine, invidus et iracundus homini per deceptricem nequitiam suæ artem de beatissimis paradisi sedibus expulsi seducendo, et hæc est natura et initium iræ quæ species est furoris (*Basil.*); inter furorem autem et iram hæc est differentia, quia qui irascitur intra animos suos hoc voluit, sicut ex ipso indicatur quod dicitur: « Irascimini et nolite peccare (*Psal.* iv, 5), qui vero furit jam plus aliquid per motum gemit, « furor enim, inquit, eis secundum similitudinem serpentis. » Inter iracundiam autem et iram hoc interest, quod iracundus, semper irascitur, iratus pro tempore concitatur.

CAP. XXIV. — *Qualiter ira vexat iratos ac furibundos.*

(*Cass.*) Ira denique in nostris cordibus insidente, nec iudicium recte discretionis acquirere, nec honestæ contemplationis intuitum, nec maturitatem consilii possidere, nec vitæ participes, nec justitiæ tenaces, sed ne spiritalis quidem ac veri luminis capaces poterimus existere, « quia exacerbatus est, inquit, præ ira oculus meus (*Psal.* vi, 8), » nec sapientiæ participes efficiam etsi sapientes omnium pronuntiari opinione videamur, quia ira in sinu insipientium requiescit. (*Hieron.*) Duplex autem non solum apud nos, verum etiam apud philosophos iræ nomen accipitur, vel cum injuria læssitū naturalibus stimulis concitatur, vel cum requiescente impetu et furore restricto potest mens habere iudicium et nihilominus super eo qui putatur læssisse desiderat ultionem, hoc autem vitium iræ humanitatem et clementiam et mansuetudinem aufert ab eo qui eam familiariter possidet.

CAP. XXV. — *Quibus indicibus dignoscitur iracundus.*

(*Cass.*) Cum miserabilem hic iræ morbus obsederit mentem adversus qui commotus fuerit rancorem animi reservat, negat quidem se verbis irasci, sed reipsa et opere indignari gravissime comprobatur, namque ei [neque eum] congruo sermone compellat, nec affabilitate ei solita colloquitur, sed est ei responsio amara, sermo durus, vultus torvus, aspectus aversus, mens turbida et adversa, quem ira retentat semper paratus ad irridendum, ad exasperandum, ad reprehendum, et bona ejus non recte pronuntiandum, hoc enim vitium mentem turbat, rectum consilium dissipat, justitiam alienat.

CAP. XXVI. — *Increpatio adversus morbum iræ.*

(*Cass.*) Si ad perfectionem tendis, et agonem spiritalem legitime cupis decertare, ab omni ira, et furore alienus existe, audi quid Dominus noster præcepit dicens: « Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio (*Matth.* v, 22). » Et Paulus apostolus: « Omnis, inquit, ira et indignatio et clamor et blasphemia tollatur a vobis cum omni malitia (*Ephes.* iv, 31). » Cum dicit, « Omnis ira tollatur a vobis, » nullam penitus velut necessariam et utilem nobis excepit. Quod autem dicit Psalmista: « Irascimini et nolite peccare (*Psal.* iv, 5), » jubet, nobismetipsis vitis que nostris ac suggestionibus pravis irasci, et non peccare, ad effectum scilicet eas noxium perducere, hoc autem iræ vitium cave ne vel leviter in corde resideat tuo, adimit enim ubi fuerit sanctam multarum virtutum catervam, ait enim Scriptura: « Vir iracundus inhonestus est; » et iterum: « Ira in sinu insipientium requiescit; » et: « Iracundus agit sine consilio, et vir animosus parit rixas, vir autem iracundus effodit peccata (*Prov.* xv, 18); » et apostolus: « Ira enim viri justitiam Dei non operatur (*Jac.* i, 20). »

CAP. XXVII. — *Remedia quibus iram de cordibus nostris eradicare possumus.*

(*Cass.*) Hæc est hujus morbi medicina perfecta, ut primitus credamus nullo modo sive injustis sive justis ex causis licere nobis irasci, secundo scientes nos templum Spiritus sancti effici omnino non posse iracundiæ in nobis spiritu commorante, postremo ut cogitemus nequaquam licere nobis orare nec iratos fundere preces ad Deum, et incertum humanæ conditionis statum considerantes quotidie nos credamus e corpore migraturos, nihilque nobis continentia castitatis, nihil jejuniorum, orationum, elemosynarum, vigiliarumque laboribus conferendum, quibus propter iracundiam solam et odium ab universitatis iudice supplicia promittuntur æterna.

CAP. XXVIII. — *De natura et origine tristitiæ mortiferæ.*

Ex ira quoque tristitia oritur, quia perturbata mens quo inordinate se concutit, eo addicendo confundit, et cum dulcedinem tranquillitatis amisit, nihil hanc nisi ex turbatione subsequens mœror nascit. Nonnunquam tamen iræ præcedentis vitio

subsequi seu concupiscentiæ lucrivæ cujusdam minus indepti generari tristitia solet, cum se harum rerum quadam spe mente concepta quis viderit excidisse, interdum vero etiam nullis existentibus causis diabolico instinctu tanto repente mœrore deprimimur, ut quidquid benigna affabilitate, quidquid competentis confabulatione a quoquam prolatum fuerit, importunum nobis ac superfluum judicetur, nullaque a nobis reddatur eis grata responsio universos cordis nostri recessus felle amaritudinis occupante.

CAP. XXIX. — *De natura et origine tristitiæ salutiferæ.*

(Cass.) Prædicator egregius de hac tristitia ait : quæ secundum Deum est tristitia, pœnitentiam ad salutem stabilem operatur, hæc enim aut alienum peccatum luget aut proprium, nec de hoc dolet, quod divina justitia agit, sed de eo mœret, quod humana iniquitate committitur, hæc namque tribus generatur modis, primo pro pœnitentia delictorum, secundo pro desiderio perfectionis, tertio pro contemplatione futuræ beatitudinis, his enim indicia salutifera dignoscitur tristitia, est namque obediens, affabilis, humilis, mansueta, suavis ac patiens, habens in semetipsa omnes fructus Spiritus sancti quos enumerat idem Apostolus : « Fructus autem Spiritus est eharitas, gaudium, pax, longanimitas, bonitas, benignitas, fides, mansuetudo, continentia (Gal. v, 22). » Hæc est enim ut dictum est, salubris tristitia, secundum Deum, quæ pœnitentiam ad salutem stabilem operatur, quæ sectatores suos a mundanis et noxiis separat actibus, et ad cœli dirigit arcem. Absque ista enim omnis tristitia tanquam sæculi, et quæ mortem inferat, æqualiter repellenda est, nunc a. l. propositum ordinem iræ mortiferæ revertendum est.

CAP. XXX. — *Qualiter tristitia mortifera sectatores suos vexat ac propulsat.*

(Cass.) Quem enim hic pestifer possidet morbus ab omni cum separat divinæ contemplationis intuitu, mentemque ejus ab omni puritatis statu labefactat ac deprimit. Non orationes ei cum cordis alacritate permittit explere, non sacrarum lectionum sinit remediis incubare, tranquillum ac mitem esse non patitur, et ad cuncta operationum vel religionis officia, impatientem et asperum reddit, omnique salubri consilio perdit et cordis constantia perturbata velut amentem facit et ebrium, sensum frangit, quem et obruit desperatione pœnali.

CAP. XXXI. — *Quibus indicia mortifera declaratur tristitia.*

(Cass.) Hæc vero tristitia asperrima est, impatiens, dura, plena rancore et mœrore infructuoso, ac desperatione pœnali, quem vero possidet ab orationis segregat studio, a lectionis abstrahit exercitio, ad sacras meditationes negligentem reddit et desidem, ad sancta vigiliarum studia tardum facit, et pigrum, universos fructus spirituales evacuat,

A quos novit illa conferre quæ secundum Deum est tristitia.

CAP. XXXII. — *Increpatio adversus morbum mortiferæ tristitiæ.*

(Cass.) Quisquis es huic pestifero irretitus morbo, memento quia sicut tinea vestimento et vermis ligno ita tristitia noet cordi tuo. Evome igitur hoc amaritudinis venenum, ut quid enim pro amissione lucri præsentis tristaris? ut quid pro illato detrimento? ut quid pro irrogatis injuriis? ut quid mortifera desperatione, pro innumerositate peccatorum tuorum, sicut Cain post fratricidium, et Judas post proditorem tritando concuteris? Audi dicentem Dominum : « Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat (Ezech. xxxiii, 11), » ubi et quando et in quacunque re tristitia sæculi contra se erexit die ore et opere : « Gaudens gaudebo in Domino, et exultabo in Deo salutari meo (Isa. lxi, 10). »

CAP. XXXIII. — *Remedia quibus tristitiam mortiferam de cordibus nostris exterminare possimus.*

(Cass.) Hanc ergo perniciosissimam passionem ita de nobis expellere poterimus, si mentem nostram spiritali meditatione jugiter occupatam futura spe et contemplatione repromissæ beatitudinis erigamus, pro æternarum rerum intuitu semper læti atque immobiles perdurantes, nec casibus defecti præsentibus nec prosperis fuerimus elati, utraque velut caduca et mox transeuntia contemplantes, et apostolus Jacobus hujus vitii medicinam nobis congruenter insinuat dicens : « Tristatur aliquis vestrum, oret; æquo animo est, psallat (Jac. v, 13), » his enim modis universa malarum tristitiarum genera opitulante Domino possumus superare si volumus.

CAP. XXXIV. — *De natura et origine avaritiæ.*

(Cass.) Avaritia, quæ in Græco dicitur philargyria, quæ est simulacrorum servitus, Apostolo dicente, radix omnium malorum, sic enim ait : « Radix omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes erraverunt a fide et inseruerunt se doloribus multis (I Tim. vi, 10). Oritur autem hæc insatrabilis pestis ex superbia, quæ est Dei contemptus. Nam angelicus ille ordo, qui de cœlo infeliciter cecidit, propter superbiam et avaritiam corrui, ubi et hæc insaturabilis rabies avaritia, quæ et cupiditas dicitur, principalem sumpsit originem, dum Dominus concupivit esse similis, cum diceret : « Ponam sedem meam ad aquilonem, et ero similis Altissimo (Isa. xiv, 14), » quia avaritia non solum pecuniæ est, sed etiam altitudinis; per hanc diabolus primos homines de claustris ejecit paradisi, per hanc et Dominum ausu improbo tentavit, cum ei omnia regna mundi ostendit dicens : « Hæc omnia tibi dabo si procidens adoraveris me (Matth. xv, 9), » hæc autem inexplebilis pernicietas ut Prosper luculentissimus doctor ait sine superbia inveniri non potest, sic enim ait, sane cupiditas atque superbia in tantum unum est malum, ut nec superbus sine cupiditate, nec sine superbia possit inveniri cupidus. Denique si

quodlibet peccatum perpetrare non possum nisi mea delectationi consentiam, quod cupiditatis est proprium, et Dei præcepta contemniam, quod est superbiae malum, quomodo non ex cupiditate quæ est radix malorum omnium et ex superbia, quæ est initium omnis peccati (*Eccli. x. 15*) dicitur, procedit omne peccatum?

CAP. XXXV. — *Qualiter avaritia vexat avaros.*

(*Cass.*) Avaritia enim quosdam sectatores suos vexat in acclamatione et laude boni nominis facta populari, quosdam de sublimitate honoris, quosdam de acquirendis rebus superfluis; nonnullos ut rapiendis aliorum facultatibus, nonnullos ut proprias retineant inutiliter divitias propulsat. Solet namque avarus cogitare vel dicere: si pecunias reconditas non habuero, quid filii mei post mortem facient, quid si infirmitas corporis mei evenerit, quid si longa senectus prolongaverit. (*Jerem.?*) Hæc et alia his similia tractantes avari pecunias utcumque conquirentes nummos per fas et nefas habere desiderant, et pleno sacello delectantur, currunt enim et discurrunt, nunc huc, nunc illuc, negotiando, rapiendo, mentiendo jurando, rixando, tunc enim putat bonum habuisse se diem, quando denarium reponit avarus in arca et ideo insatiabilis et inexplebilis per omnia turpitudinum genera lascivixque discurrit: ubi pecunias reponat, cui eas credat ambiguus, deinde quid ex iis coemere, qualeque commercium valeat duplicare, cæra graviori distenditur, cumque illi et ex hoc voto [et hoc ex voto] cesserit, avidior famis accrescit avaritiæ, tantoque vehementior suscitatur, quanto etiam summa lucri major apponitur. (*Cass.*) Cum pecuniæ etenim incremento rabies cupiditatis augetur, sicut enim hydropticus quanto plus bibit, tanto plus sitit, ita avarus quanto magis habet, tanto magis habere desiderat, nihilque aliud respicit cordis intuitu, quam unde pecuniam parare valeat, procreatrix namque est omnium malorum avaritia, quæ sequaces suos ubi spes nummi aliqua potuerit refulgere, nullam fidem exhibere permittit, pro hoc non mendacii, non perjurii, non furti facinus perhorrescit. Fitque per omnia ut aliis venter, ita avaro aurum et spes lucri pro Deo. Unde beatus Apostolus « avaritiam simulacrum servitutem (*Col. III, 5*) » pronuntiavit, eo quod figura Dei et imagine prætermissa, quam devote serviens Deo immaculatam in semetipso debuit custodire, hominum figuras impressas auro diligere pro Deo maluit et tueri. Cunctos igitur pene omnes agitat avaritia, nullum de his quietum esse permittit: qui nihil habent cupiditate torquentur, illi qui divitias possident sollicitudine cruciantur. Nec ipsis enim bene est, qui recondito auro incubant, imo ipsis est gravius, semper enim sunt anxii, mœsti, solliciti, ne hoc servus auferat, ne fur effodiat, atque ideo retrudentes illud tenebris, ita abscondunt, ut omnium subterfugiat notionem, nihil ex eo proferentes aliquando ad usum, ne apertio tenebrarum sit causa perdendi, servant autem illud et non utuntur,

servant inquam, custodes ergo dixerim istos esse [*Forte interponendum non*] dominos, et alienum attendere diligenter, non proprium convenienter expendere: avarus enim sollicitius servat quam acquirit, molestius custodit quam rapuit: suspirat enim vigilans acquirendo, suspirat dormiens reservando, nec vigiliæ lætæ, nec somnus securus, nec dies lætus, nec nox quieta est, discurrit, torquetur et gemit, et quasi illi [*F. nil*] proficiat, quod acquirit. Qui possessionibus longe lateque diffusis in confinio alium possidere non patitur, dum terminos jungit, fines producit, calumniatur pauperi, mediocrem premit, vicinum excludit, et omnes circumcirca positos infestando ac persequendo depellit, qui non acquirit, nisi alius fleverit, lucra non condit, nisi alius gemuerit: cui soli bonum est, quod publicum malum est, dum aut fructus servat, aut annonam captat, aut inflat pretia, aut fenus exaggerat, dum acquirendi lucra per nocendi exquirat ingenia, cui pupillorum dulcis est gemitus, et viduarum suavis est fletus, dum præda, hujusmodi pascitur, et spoliis talium delectatur. Qui dives est arca, non merito, possessione non genere, nomine non dignitate, cujus avaritiæ nec proprium sufficit, nec modum imponit alienum, solet namque avaritia devictum animum quasi ex ratione exhortari cum dicit: valde sine culpa est, quod quædam habenda concupiscis, quia non multiplicari appetis, sed egere pertimescis, et quod male alius retinet ipse melius expendis.

CAP. XXXVI. — *Quibus indicibus cognoscitur avaritia.*

(*Cass.*) Quem enim avaritia possidet, magis ad forum quam ad Ecclesiam properari suadet, magis intentis oculis perspicit aurum quam cælum, magis auro textas et olosericas vestes considerat quam animæ suæ virtutes, magis denarium amat quam pauperem, magis hujus vitæ lucrum, quam animæ suæ remedium, magis aurum quam Deum: nullam enim humilitatem, nullam obedientiam, nullam charitatem, nullam reverentiam, nullam virtutem exhibet, sed indignatur ad omnia, et ad singula opera murmurat atque suspirat, et velut equus durissimus ad præcipitium fertur infrenis.

CAP. XXXVII. — *Increpatio adversus avaros, diversa super hoc testimonia.*

O quisquis es, avare et cupide, audi Dominum in Evangelio suo dicentem: « Cavete ab omni avaritia (*Luc. XII, 15*), » et Apostolum comminantem: « Neque avari, neque rapaces, regnum Dei possidebunt (*I Cor. VI, 10*). » Audi et Salomonem dicentem: « Fructum non capiet ex eis (*Eccli. V, 9*); » item: « Avaro nihil est scelestius (*Eccli. X, 9*); » et item alio in loco dicit Scriptura: « Avarus pecuniis non implebitur (*Eccli. V, 9*). » Pertimesce, o avare, has divinarum Scripturarum sententias, et noli in arca cubiculi terreni tuas reponere divitias, sed eas potius per manus pauperum orphanorum, viduarumque, in cœlestibus trans mitte thesauris. Audi, o avare, o cupide, Paulum dicentem apostolum: « Ava-

ritia nec nominetur in vobis (*Ephes. v, 3*). » Item : « Avaritia, quæ est simulacrorum servitus (*Col. iii, 5*). » Quam sit hæc rabies humano generi noxia audi adhuc ipsum dicentem apostolum : « Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem et in laqueum diaboli et desideria multa et nociva, quæ mergunt homines in interitum et perditionem (*I Tim. vi, 9*). » Audi et Jacobum apostolum, ejus noxia vulnera aperientem : « Agite nunc, divites, plorate ululantes in miseris quæ advenerint vobis : divitiæ vestræ putrefactæ sunt, vestimenta vestra a tineis comesta sunt, aurum et argentum vestrum æruginavit, et ærugo eorum in testimonium vobis erit, et manducabit carnes vestras quasi ignis (*Jac. v, 1*). » His sacris perterritus sententiis, cave, o miser avare, ne aurum retineas in arca, et peccatum in anima, ne vestes in camera, et scelus in conscientia, ne fruges et subsidia in cellaria, et miseram reserves animarum in inferno cum diabolo sine fine miserabiliter cruciantur. Da pauperibus, o avare, quod habes in terra, ut invenias reservatum in cælo ab angelis, quod pro Christi amore distribuisti pauperibus in terra, si enim in hac vita pauperibus tuam non distribueris substantiam, post mortem autem scias te cum purgato divite et avaro sine misericordia in inferno cruciandum. « Nihil enim prodest si universum mundum lucraveris, sic Dominus ait, et post mortem detrimentum animæ tuæ patiaris (*Matth. xvi, 26*). » Cave ne cuiquam molestus existas, ne injuste aliquem opprimas, ne potentibus, aut pauperibus, ne vicinis aut extraneis, ne viduis aut pupillis, sua injuste abstrahas, voces enim eorum et lacrymæ ad justum et districtum judicem Deum ascendunt.

CAP. XXXVIII. — *Remedium contra morbum avaritiæ.*

(*Cass.*) Hæc est enim medicina et curatio perfecta, hujus pestiferæ cladis, si super omnia considerantes conditionem fragilitatis humanæ, caveamus, ne dies Domini, sicut fur in nocte superveniens, audiamus illud quod in Evangelio diviti dictum est : « Stulte, hac nocte animam tuam expetent a te; quæ autem parasti, cujus erunt? » (*Luc. xii, 20*) qui enim ab hoc vitio sanari desiderat, sine cessatione diem mortis ante oculos præcogitet, et quod post hominem in sepulcro vernis, et post vermem pulvis futurus sit, penset, et ubi tunc erunt ejus divitiæ pertractet, hæc et his similia pertractando sit eleemosynis largus, oratione compunctus, timore Domini ornatus, poenitentia fervens, charitate ardens. Hactenus divina opitulante gratia de quinque spiritalibus vitiis, ut exiguitas nostra potuit, ex orthodoxorum patrum opusculis succiuctum huic excerptioni æterna inseruit testimonia, nunc quoque restat, ut de duobus carnalibus, gula videlicet atque luxuria eo donante, qui abstinentes castasque diligit mentes, carpendo ut capimus, pertractemus.

CAP. XXXIX. — *De natura et origine gastrimargiæ, quæ interpretatur ventris ingluvies.*

Excepta superbia, quæ est principalis ruina et re-

gina, materque omnium vitiorum, septem sunt ejus soboles, quinque videlicet, spirituales, id est inanis gloria, invidia, ira, tristitia, avaritia, duoque caruales, ventris ingluvies scilicet, atque luxuria, sunt autem simul octo, principalia vitia, jam de quinque vitiis cum matre sexta pariter supra disputatum est, ab hinc de gastrimargia et luxuria ut octonarium expleant numerum, pertractandum est. Ventris autem ingluvies, quæ et concupiscentia gulæ dicitur, ubi vel quando, qualiterque sumpsit originem plenius Prosper insinuat dicens : Videamus qualiter illi homines primi commiserint tam grande peccatum quod et ipsos de paradiso projecit, in hoc vitæ penalis exitium, et in eis originaliter totum damnavit genus humanum, prohibitum siquidem a Domino fuerat quod de ligno scientiæ boni et mali ne comederent, sed gulæ vitio decepti comederunt, nisi enim comedisent, perpetuo immortales essent, si sub Deo suo viventes, præceptum quod acceperunt custodisent, nec desererentur a Deo nisi Deum prius ipsi desererent, et idcirco in hanc ærumnosam hujus vitæ miseriam gulæ delicto atque morti traditi sunt dejecti, ubi omnis homo per peccatum nascitur, per laborem vivit, per dolorem moritur.

CAP. XL. — *Qualiter ventris ingluvies vexat ac persequatur amatores suos.*

(*Cass.*) Tribus enim modis, ventris ingluvies suum quem possidet hominem vexat : primo ut ante horam canonicam et statutam gulæ causa cibos potumque degustet; secundo quod tantummodo ventris inglavie et saturitate quarumlibet gaudet escarum; tertio quod accuratioribus et pretiosioribus cibus delectatur, quod nec corporis sui necessitas, nec suæ qualitas personæ congruit : sunt enim, ut Isidorus ait, quatuor genera distractionum in gulæ appetitu, id est, quid, quando, quantum et quomodo appetatur. Quid ad rem ipsam pertinet quæ appetitur, quando, si ante legitimum tempus quid appetatur. Quantum vero ad immoderationem refertur, quomodo ad impatientiam festinationis accipitur. Gastrimargia enim, id est, ventris ingluvies, quem possidet patienter vivere non permittit. Nam illum nocturnis horis frequenter de suo facit surgere lecto, et ut celeriter ad secessum festinet, certatim cum magno impetu urget. (*Hieron.*) Digestio ventris et guttaris uno occupatur officio. Nimis enim eo tempore illum circumdant luxuriosæ cogitationes, quia ubi saturitas et ebrietas fuerint, ibi libido dominatur, nunquam ego ebrim castum putabo, qui etsi vino consopitus dormierit, tamen potuit peccare per vinum. Postquam enim a suo misero surrexerit somno discurret huc illuc, ansiando, perquirendo, quomodo, qualiter, vel quibus cibus potibusque suum iterum possit onerare ventrem, quacunquæ enim hora a somno surrexerit, sive media nocte, sive galli cantu, sive illucescente die, statim dolorem capitis sentit nimium, sitim ardentem, et statim ut voracissimas lupus avide potum cibumque cum omni anxietate

perquiri, et ubi invenerit, mox labia sicca, fauces amaras, pulmones inflatos, viscera collidentia, vorando ut gluto et gastrimargus refrigerat.

CAP. XLII. — *Quibus possit indicium cognosci gastrimargus, id est, gulæ deditus.*

Quem hæc miserabilis lacerat bestia, his potest dignosci indicium. Nam deficiens semper et avidus est, cibos enim lautiores et pretiosos requirit. Quancunque ciborum fercula ante se posita viderit, ut de omnibus sumere possit, pertractat, tempus et horam edendi sollicitè per horologia anxius investigat, sæpiusque egreditur et ingreditur cellam, ac solem velut ad occasum tardius properantem crebrius intuetur; si autem disputationem aliquam audierit de abstinentia et jejunio aurem avertit, aliunde fabulas sumit, et ut citius potest ino de loco fugit et quibuscunque potest ingeniis huc illucque pervolat, inquirendo unde sibi diversos cibos poculaque conficiat, et ut solus hos percipiat horam expectat secretam.

CAP. XLIII. — *Increpatio adversus gulæ deditos.*

Adversus vos, o gastrimargi et gulosi, divina per Evangelium intonat sententia dicens: « Attendite ne graventur corda vestra in crapula et ebrietate (Luc. xxi, 34); » et Paulus adversus vos clamitat apostolus: « Esca ventri et venter escis, Deus autem et hunc et hanc destruet (I Cor. vi, 43). » Nam et de vobis idem apostolus dicit: « Quorum Deus venter est et gloria in confusione his qui terrena sapienter (Phil. iii, 9). » [Cass.] Considerate quia Sodomitæ non vini crapula, sed saturitate panis submersi sunt, audite Domini prophetam Hierusalem increpantem: « Quid enim peccavit soror tua Sodomia, nisi quia panem suum in saturitate et abundantia comedebat? » Pensate igitur si Sodomitæ de sola nimietate panis corruerunt, quid facient illi qui sano corpore carnum ac vini perceptione immoderata libertate præsumunt, non quantum expetit imbecillitas, sed quantum animi libido suggesterit usurpantes. (Isidor.) Audite pariter, o gulæ dediti, o ebriosi et vinolenti, quam vehementer arguantur commessatio et sumptuosa convivia per prophetam, ita ut comminetur Dominus se non dimissurum hanc iniquitatem his qui eam libenter ambiunt; dicit enim per Isaiam: « Ecce gaudium et lætitia, occidere vitulos et jugulare arietes, comedere carnes et bibere vinum, si dimittitur iniquitas hæc vobis, donec moriamini (Isa. xxii, 13). » Sicut omnes carnales cupiditates abstinentia resecantur, ita omnes animæ virtutes edacitatis vitio destruantur, inde est quod et idem Propheta dicit: « Princeps coquorum destruxit muros Hierusalem, » quia et venter cui servitur a coquis virtutes animæ destruit. Quapropter audiant ebriosi: « Nolite inebriari vino, in quo est luxuria (Eph. v, 18), » audiant et illud propheticum; « Fornicatio et ebrietas auferent cor (Ose. iv, 11), » ebrietas, sicut in Lot, sensus ratione captivata. Audiant qui multum bibunt et non inebriantur:

« Væ qui potentes estis ad bibendum vinum, et viri fortes ad miscendam ebrietatem (Isa. v, 22); » audiant vino multo dediti et luxuriose viventes per Isaiam prophetam: « Væ qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam usque ad vesperum, ut vino æstuetis (Ibid., 11). » Audiant gulosi, audiant ebriosi apostolum Paulum dicentem: « Non in commensationibus et ebrietatibus (Rom. xiii, 13); » et iterum: « Esca nos non commendat Deo (I Cor. vi, 8). » Quapropter admonendi sunt gulæ dediti ne in eo quod escarum delectationi incumbunt luxuriæ se mucrone transigant. Quanta cibi per esum loquacitas, quanta mentis levitas insidiatur aspiciant, ne dum ventri molliter serviunt, vitiorum laqueis crudeliter astringantur.

CAP. XLIII. — *Remedia contra morbum gastrimargiæ id est ventris ingluviem*

Qui autem hoc vitium plene superare desiderat, non solum in sumendis dapibus parcimoniam teneat, ut scilicet refectionem semper esuries temperet, verum etiam accuratiores simul et suaviores epulas, excepta corporis infirmitate et hospitum susceptione, contemnat, (Cass.) et non solum mentem et corpus suum constringat jejuniis, verum etiam vigiliis, lectione quoque et crebra compunctione cordis, ubertate quoque lacrymarum et oratione assidua, seu et eleemosynarum largitate, nec non et assiduitate cunjlibet boni operis, mentemque suam contemplationi divinæ defigat amore virtutum potius et pulchritudine cœlestium delectetur, et ita velut caduca despiciet universa præsentia. Nam et contra triplicem impugnationem quæ in hujus vitii vexatione superius descripta est, triplicem observantiam necesse est custodire, id est, ut primum legitimum tempus et horam absolutionis et refectionis expectet; secundo ut absque summa necessitate corporis, ut supra dictum est, deliciosas sibi epulas præparare non jubeat; tertio ut qualibuscunque escis vilioribusque contentus sit.

CAP. XLIV. — *De natura et origine luxuriæ ac fornicationis.*

(Cass.) Ex quo etiam hic immundissimus spiritus luxuriæ atque fornicationis oriatur voce dominica declaratur. « De corde, inquit, exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, » et cætera (Matth. xv, 19), hic enim fornicationis infestissimus morbus, cum a primo tempore pubertatis impugnare incipiat hominum genus, non nisi prius cætera vitia superentur, extinguitur. (Isid.) Oritur etenim luxuria ex vitii superbiæ exemplo primi hominis, qui mox ut per superbiam tumuit contra Deum, statim carnis sensit libidinem, et pudenda operuit. Inter cætera septem vitia, quæ mater vitiorum superbia generat, fornicatio maxima est scelerum, quia per carnis immunditiam templum Dei violat et tollens membra Christi facit membra meretricis. Diversa sunt autem fornicationis genera. Est autem fornicatio carnalis, in

qua fit corporis inquinatio, est et spiritalis, in qua non corpus polluitur, sed mens inquinatur, de qua Christus ait : « Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo (Matth. v, 28). » Omnis enim immunda pollutio, fornicatio dicitur, quamvis quisque diversa turpitudinis voluptate prostituatur. (Hier.) Ex delectatione enim fornicandi varia gignuntur flagitia, quibus regnum Dei clauditur, et homo a Deo separatur, unde et in veteri lege de nefandis criminibus, quæ in occulto fiunt, et ei nominare turpissimum est, ne et dicentis os et aures audientium polluerentur, generaliter Scriptura complexa est dicens : « Verecundos vel reverentes facite filios Israel ab omni immunditia, » de qua et Paulus apostolus loquitur : « Fornicatio autem et omnis immunditia aut avaritia nec nominetur in vobis sicut decet sanctos (Ephes. v, 3). » Nam et prophetatum in locis plurimis invenimus, idololatriam fornicationem appellatam, ut illud : « Fornicabantur, inquit, post idola sua et spiritu fornicationis seducti sunt (Ezech. vi, 9). »

CAP. XLV. — *Qualiter luxuria vexat luxuriosos.*

Plerumque hi, quos hæc immundissima vexat passio, turpes et luxuriosos proferunt sermones et nimio libidinis ardore succensi ad speciosas mulierum formas petulantes ingerunt oculos, et anxii huc illucque sollicitando currentes, quomodo et ubi qualiterque etiam in nefandissimis criminibus, quod nimis turpe est dicere, suam immundissimam possint explere libidinem. Nam et ideo sepe comptæ pretiosas se induunt vestibus, ut amari possint ab his quos in sua miseria cupiunt participes habere, et qualicumque diabolico stibio et ornatu possunt, suas decolorant facies.

CAP. XLVI. — *Quibus possit indiciis cognosci luxuriosus.*

(Cypr.) Quibus est enim vita luxuriosa et impudica frequenter verba vana et falsa atque luxuriosa loquuntur, vagari oculos semper per formas illices et speciosas permittunt, pompatico et illecebroso gressu incedunt, lasciviam diligunt, libidinem amant, cupiditatem applaudunt, verba multiplicant, gulæ concupiscentias sectantur, ebrietatem diligunt, lites et iras non devitant, avaritiam et philargyriam non refrenant, otiositatem amant, bonis moribus non delectantur, inter eos qui de castitate et continentia loquuntur tacent, Scripturas divinas, de vita pudica, fastidiunt, habitum ordinatum propositumque convenientem tam capillorum quam vestium sicut decet non habent, omnem immunditiam non devitant, sed amant.

CAP. XLVII. — *Increpatio adversus luxuriosos et fornicatores.*

Audiant luxuriosi qui carnalem sectantur luxuriam Paulum apostolum terribiliter comminantem : « Neque fornicatores, inquit, neque idolis servientes, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque male-

A dici, neque rapaces regnum Dei possidebunt (I Cor. vi, 9). » Et rursus : « Fornicatores et adulteros judicabit Deus (Hebr. xiii, 4). » Et rursus idem apostolus ait : « Fugite fornicationem, fratres : quodcumque enim peccatum fecerit homo extra corpus est ; qui autem fornicatur, in corpus suum peccat (I Cor. vi, 18). » Audiant et hi qui spiritalem sectantur luxuriam, id est, qui in corde libidini consentiunt, et ad opus concupitæ libidinis non pertrans-eunt : « Qui viderit, » inquit Dominus, « mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo (Matth. xxviii). » Et per beatum Job dicitur : « Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virgine. Quam enim partem haberet Deus in me desuper, et hereditatem Omnipotens de excelsis (Job xxxi, 1) ? » Nisi enim actori [Forte auctori] nostro cogitatio pravi consensus displiceret, nequaquam per Isaiam diceret : « Auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis (Isa. i, 16). » Et in Evangelio Pharisæis : « Quid cogitatis mala in cordibus vestris (Matth. ix, 4). » [Isid.] Ex corde enim primum fornicationes sunt auferendæ ut non prorumpant in opera, hinc est, quod per prophetam dicitur : « Accingite lumbos vestros super ubera vestra (Isa. xxxi, 11), » hoc est, in corde libidines resecatæ, quæ ad lumbos pertinent. Nam cor super ubera est, non in lumbis. Audiant et hi qui sectantur immunditiam, id est, qui non grande putant esse facinus, quod sine concubitu maris et feminæ in diversis diabolicis prostitutionibus suam provocant libidinem. Apostolum, inquit, Paulum audiant dicentem : « Neque immundi regnum Dei possidebunt (I Cor vi, 10) ; » et rursus : « Fornicatio et omnis immunditia nec nominetur in vobis (Eph. v, 3). » [Hier.] Non enim diceret, « omnem immunditiam, » nisi diversis ex modis influxus seminis fieret, fieret et sordidissima titillatio carnis. (Cass.) Audiant Paulum apostolum dicentem, omnes pariter adulteri, luxuriosi, fornicatores, immundi, molles masculorum concubitores. « Non enim, inquit, vocavit vos Deus in ignominiam sed in sanctimoniam, » itaque qui hæc spernit, non hominem spernit, sed Deum qui etiam dedit spiritum suum sanctum in nobis. Et illud : « Hæc est, inquit, voluntas Dei, sanctificatio vestra, ut abstineatis vos a fornicatione, ut sciat unusquisque vestrum vas suum possidere in honore et sanctificatione, non in passione desiderii, sicut et gentes, quæ ignorant Deum (I Thess. iv, 3) ; » et illud in Epistola ad Hebræos : « Pacem, inquit, sectamini et sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum (Hebr. xii, 14). Hic quoque evidenter sine sanctimonia, quam solet integritatem mentis vel puritatem corporis appellare, pronuntiavit Deum penitus videri non posse, si quidem et hic similiter infert, eundem sensum explanans, Ne quis fornicator, aut profanus, ut Esau. Audiant hi qui non carnis corruptione sed cordis delinquant, sententiam sancti Basillii Cæsariensis episcopi. Mulierem inquit ignoro, et virgo non sum, ubi intelligitur non tam in mulieres esse abstinen-

tiam, quam integritatem cordis, unde et Augustinus A episcopus: virginitas carnis, corpus intactum, virginitas animæ fides incorrupta.

CAP. XLVIII. — *Remedia contra morbum luxuriæ ac fornicationis, omniumque immundorum nefandorumque criminum.*

(Cass.) Duplex namque oppugnatio est fornicationis atque luxuriæ, armata vitio consurgens ad prælium, et idcirco similiter ei gemina est acie resistendum, si quidem ut morbo carnis animæque concreto virus acquirit, ita nisi utrisque pariter dimicantibus nequeat [nequit] debellari. Nec enim sufficit ei qui ab hoc immundissimo vitio desiderat sanari solum corporale jejuniū, nisi præcedat contritio spiritus et oratio, et continua sanctarum Scripturarum meditatio; sed et spiritalis intelligentia et scientia ad expurgationem hujus impurissimæ passionis plurimum prodest, labor etiam opusque manuum ad hujus vitii refrenationem optime adjuvat, et ante omnia humilitas vera, sine qua nullius vitii penitus poterit unquam triumphus acquiri, summo etenim studio ad excoctionem istius morbi parcimonia jejuniorem sectanda est: ne escarum abundantia reflecta caro rectorem eum spiritum dejiciat. Hic enim morbus cum corporis afflictione et contritione cordis solitudine quoque ac remotione indiget, ut possit ad integrum sanitatis statum perniciose æstuum febris deposita pervenire. Valde enim noxium est, in oculorum fornicatorum obtutibus, speciosas habere formas, et non solum speciosas, verum etiam qualescunque ubi fornicatio aut fornicationis suspicio esse potest. (Hier.) David enim sanctus, et secundum cor Domini electus, Bersabææ captus est nuditate, quapropter adulterio junxit homicidium. Salomon enim quod noluit recedere a mulieribus, recessit a Domino, et ne aliquis de sanguinis propinquitate confidat, in illicitum Thamar sororis Ammon frater exarsit incendium. (Cass.) Valde enim prodest ad exstinguendum fornicationis ardorem longe recedere ab his quorum aspectus nos pertrahere et provocare potest ad incitamentum libidinis: illud enim primitus expiandum est, unde fons vitæ mortisque manare cognoscitur, dicente Salomone: « Omni custodia serva cor tuum (Prov. iv, 23); » exinde enim procedunt cogitationes luxuriosæ, dicente Domino: « De corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, etc. (Matth. xv, 19), » sed et qui pleniter vult suggestionem hujus diabolicæ calliditatis exstinguere, primum recordationem omnium feminarum de corde suo expellere festinet, earumque consortium quibuscunque congruis modis potest effugiat. Unde et beatissimus antistes Ambrosius inter cætera ait, si Intraveris in castellum ne appropinques mulieribus et non demoreris in sermonibus apud illam, quomodo enim si quis deglatiat hanum, sic atrahitur anima tua. Nam et optime juvat ad exstinguendam fornicationis flammam recordatio perpetuæ damnationis ignisque æterni et præteritorum rememoratio scelerum seu

et præmeditatio mortis, diesque tremendus futuri judicii, sed et pro absolutione præteritorum delictorum, et pro adipiscenda perpetua mentis et corporis puritate multum adjuvat elemosynarum pia largitio, et quod majus est, hunc immundissimum fornicationis spiritum, omni mentis intentione non nostris viribus confidentes credamus nos expugnare posse, hoc enim perficere industria humana non prævalet, sed opitulatio et misericordia Domini, nec labore et studio proprio victoriam obtinere nos posse credamus, nisi fuerimus divino auxilio ac protectione suffulti, impossibile est enim hominem suis, ut ita dixerim, pennis ad tam præcelsum cœlestique præmium subvolare, nisi eum gratia Dei de terræ luto et cæno munere castitatis eduxerit. Quapropter, ut cuncta hujus morbi remedia breviter replicem: oportet eum, qui ab hac pestifera valetudine vult curari, imprimis indesinenter nocturnis et diurnis precibus a Domino se postulet purgari, vigiliisque, lectionibus sacris scripturarum, meditationibus, compunctione scilicet, contritione cordis et corporis remotione, manuum operatione, atque indefesso jejuniō pervigilet. Huc usque eo quo sancti ecclesiarum Dei doctores octo principalia vitia descriperunt, prout exiguitas sensus nostri potuit, largiente Domino, ex diversorum patrum edictis de origine, vexatione, indicibus, increpationibus remediisque eorumdem vitiorum pauca excerptimus testimonia, nunc quoque restat ut secundum traditionem sanctorum Patrum Ægyptiorum Orientaliumque eadem vitia, eorumque ordinem, ut honorum omnium auctor dare dignabitur, breviter carpando prosequamur.

CAP. XLIX. — *De gastrimargia cæterorumque principalium vitiorum recapitulatio.*

(Cass.) Gastrimargia græce, latine concupiscentia gulæ, sive ingluvies ventris dicitur. Est enim primum corporale peccatum, per quod primi homines ejecti sunt de Paradiso et per quod Esau primogenita sua vendidit concupiscendo lenticulam, hoc enim vitium tribus modis videtur regnare in homine, id est: dum homo non necessitate, sed gulæ concupiscentia anticipare cupit statutam refectionis horam; secundo dum tantummodo ventris ingluvie et saturitate quibus qualibusque escis onerare desiderat ventrem; tertio dum pretiosioribus accuratioribusque oblectatur epulis. Contra hanc triforem rabiem, triformis adhibenda est curatio, id est, ut primum expectet tempus refectionis legitimum. Tempus enim Christiani hominis legitimum refectionis, nisi pro corporis infirmitate, ante horam diei tertiam auctoritate canonica non est statutum sed prohibitum, secundo ut etiam ipsis [de ipsis] vilioribus cibis, non pro desiderio, sed pro necessitate et sustentatione corporis sumat. Ipsa enim aqua cibique villissimi si pro desiderio gulæ, et non pro necessitate corporis assumantur, peccatum gastrimargiæ ex divinis scripturarum testimoniis esse cognoscitur. Tertio ut qualibuscunque escis vilioribusque contentus sit, sed et per orationem,

jejunium, abstinentiam, assiduitatemque quorum-
libet operum bonorum, hoc miserrimum superatur
vitium.

CAP. L. — *De fornicatione.*

(*Isid.*) Fornicatio est omnis immunda pollutio.
Prima fornicationis oculorum tela sunt, secunda ver-
borum. Sunt autem principalia genera fornicationis
duo, primum in qua [*Fortē leg. inquam*] fit per com-
missionem carnis sive cum femina, vel etiam alia
quacunque immunditia ad explendum libidinis ardorem.
Hæc autem carnalis dicitur fornicatio. Secunda
autem spiritalis dicitur fornicatio quæ sola
concupiscentia et desiderio perpetratur: de qua
Dominus dicit: « Qui viderit mulierem ad concu-
piscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo »
(*Math. v, 28*). Hæc autem est hujus impurissimæ
passionis perfecta curatio, ut subtrahat se modis om-
nibus ab eorum consortio et visu ubi hæc latitat
miserrima passio, et cum oratione assidua, lectione
creberrima, vigiliisque continuis recordationem ignis
æterni ac timorem præsentis Dei, diemque mortis
absque ulla intermissione pertimescat, et jejunia,
esuriemque diligit, et saturitatem ventris refugiat.
Pulchre sanctus Ambrosius episcopus, ut peritissimus
medicus cuidam tale dedit consilium: statue in
pondere panem tuum, et bibe mensura aquam tuam,
et spiritus fornicationis fugiet a te.

CAP. LI. — *De philargyria.*

(*Isid.*) Philargyria, quæ interpretatur avaritia, sive
amor pecuniæ, omnium criminum materia est, unde
et Apostolus ait: « Radix omnium malorum est
cupiditas » (*I Tim. vi, 10*), » omni peccato peior est,
avaritia et amor pecuniarum. Unde per Salomonem
dicitur: « Nihil est scelestius quam amare pecuniam »
(*Eccli. x, 9*). Hæc enim animam suam venalem facit,
quoniam in vita sua projecit intima sua. Est enim
philargyria pestis insaturabilis, ut ait quidam. Sem-
per, inquit, avarus eget, quia, quanto magis acquirit
tanto amplius querit. Non solum desiderio augendi
excruciat, sed etiam amittendi metu afficitur, fit enim
hæc insatiabilis bestia, in acquirendo, habendo,
tenendo, et sicut hydropicus quanto plus bibit,
tanto plus sitit, sic et hæc passio ut dictum est,
quanto plus habet, tanto plus desiderat. (*Cass.*)
Quamvis omni humano generi sit inimica hæc passio,
maxime autem monachis, omnibusque clericis
divinis consecratis officiis perniciosissima est, impugnat
enim eos tripliciter. Primo facit eos velle acquirere
ea quæ ne antea quidem possederant, sicut Giezi discipulus
sancti Elisæi. Unde cum eo æterna lepra sancti Elisæi
maledictione perfunduntur. Secundo facit eos resumere
pecunias, ut Judam proditorem Domini, quas antea,
Christum secuti abjecerant. Tertio facit eos aliquam
reservare partem, cum de divitiis sæculi ad paupertatem
Christi transeunt, ut Ananiam et Sapphiram, pro quo una
cum eis apostolico ore morte mulcantur. Hæc est
igitur hujus vitii perfecta curatio si illud apostolicum

recordetur dictum. « Habentes, inquit, victum et
vestitum, his contenti simus » (*I Tim. vi, 8*); » et
illud quod in Evangelio diviti dictum est: « Stulte,
hac nocte animam tuam expetent a te, quæ autem
parasti, cujus erunt? » (*Luc. xii, 20*). » sed et assiduus
Dei timor et recordatio præteritorum scelerum
et fraterna charitas et opera misericordiæ, elemosynarumque
pia largitio, spesque futuræ beatitudinis, et oratio cum
cordis cognatione [*Fortē contritione*], assidua, hanc
serpentinam et virulentam mortificant passionem.

CAP. LII. — *De ira.*

(*Cass.*) Iræ duo sunt genera, unum saliferum,
alterum mortiferum. Ira salutaris est, quando homo
contra propria irascitur peccata et contra seipsum
indignatur, dum male agit, et contra lascivientes
cordis sui motus indignanter infremit, et ea quæ
agere turpe est coram hominibus, vel proloqui, in
latebras ascendisse sui pectoris indignatur, angelorum
scilicet ac Dei ipsius præsentiam, cui nulla
latent secreta, pertimescens. Taliter nos irasci etiam
ille propheta docet qui dicit: « Irascimini et nolite
peccare » (*Psal. iv, 5*). » id est, irascimini vestris
vitiis ac suggestionibus pravis, et nolite peccare,
id est, pravas et malas cogitationes vestras ac
suggestiones ad effectum et opus malum perducere,
ille etenim cum aquam de cisterna Bethlemitica
concupisset, ea sibi allata; iratus contra cupiditatis
suar desideria, statim fudit eam in terra, dicens:
« Propitius sit mihi Dominus, non faciam hoc, non
sanguinem istorum hominum qui profecti sunt et
animarum periculum bibam » (*I Reg. xxiv, 7*). » Alia
est autem ira mortifera, quæ multa generat mala,
hæc enim si cordi insidet, oculum mentis noxiis
tenebris obcæcat, nec judicium rectæ discretionis
acquirere, nec honestæ contemplationis intuitum,
nec maturitatem consilii possidere permittit, nec
vitæ participes, nec justitiæ tenaces, nec veri luminis
capaces poterunt existere morbo huic irretiti, fit
autem hæc ira aliquando propria amaritudine; aliquando
alterius provocatione diabolico instinctu, hæc autem
ira mentem turbat, rectum consilium perdit,
quæ si ratione non regitur, in furorem vertitur, ita
ut homo sui animi impotens sit, faciesque non
conveniat. Cujus morbi hæc erit medicina perfecta,
ut primitas credamus; nullo modo sive injustis, sive
justis ex causis licere nobis irasci, dicente Apostolo:
« Omnis ira et indignatio tollatur a vobis » (*Ephes. iv, 31*). »
Nullam reliquit hujus generis iram. Sed et per patientiam
et mansuetudinem ac longanimitatem, et per veram cordis
compunctionem, et per rationem intellectualem quam Deus
inserit mentibus humanis, et per timorem illud [illius]
Evangelici dicti: « Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit
judicio » (*Math. v, 22*), » et per recordationem orationis
Dominiæ ubi Deo dicitur: « Dimitte nobis debita nostra, sicut
et nos dimittimus debitoribus nostris » (*Math. vi, 12*), »
optime vincitur.

CAP. LIV. — *De tristitia.*

(*Basil.*) Duo sunt enim genera tristitiæ, unum secundum Deum, alterum secundum sæculum; illa quæ secundum Deum tristitia est, salutifera est: illa quæ secundum sæculum mortifera. Secundum Deum est tristitia, cum pro mandati negligentia vel pro prævaricatione tristamur, secundum quod scriptum est: « Tristitia tenuit me pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam. » (*Cass.*) Fit vero hæc tristitia modis tribus: primo, pro pœnitentia delictorum; secundo, pro desiderio perfectionis; tertio, pro contemplatione futuræ beatitudinis, de qua et beatus Paulus apostolus: « Quæ secundum Deum est, inquit, tristitia pœnitentiam ad salutem stabilem operatur, sæculi autem tristitia est, quæ mortem operatur (*II Cor. VII, 10*). » Cum aliquis de rebus humanis, quæ ad sæculum pertinent, contristatur, hæc miserabilis passio in bono opere nihil perficere valet, hæc animum turbat, et sæpe perniciosissimam desperationem animæ injicit delinquenti, et bonorum futurorum spem abstrahit, fit autem hæc sæculi tristitia modis sex, aliquando ex præcedente ira descendit, aliquando pro amissione lucri, aliquando pro detrimento illato advenit, aliquando pro irrogatis generatur injuriis, aliquando de irrationabili mentis confusione procedit, aliquando mortali desperatione pro scelerum magnitudine nascitur. Quæ omnia tristitiarum genera vincuntur per spiritalem lætitiâ et meditationem, et per bonorum spem futurorum, et priscarum consolationem Scripturarum, seu et per fratrum in spiritali jucunditate colloquium, sanctorumque operum exercitium.

CAP. LIV. — *De acedia.*

(*Cass.*) Acedia Græce, Latine tædium sive anxietas cordis, vel etiam otiositas dicitur: affinis hæc tristitiæ, excæcat enim mentem acedia, ab omni contemplatione virtutum et ab universo intuitu spiritalium sensuum facit animam dormire, sicut beatus [David] eleganter expressit: « Dormitavit, inquit, anima mea præ tædio (*Psal. cxviii, 28*), » id est, præ acedia. Proprie satis non corpus dicit, sed animam dormitasse, fit enim aliquando in mente, aliquando corpore, aliquando mente simul et corpore, omnibus enim modis Deo famulantibus multum nocere probatur, dum ab omni actu spiritali redduntur otiosi, ac vacui. Hoc autem vitium sancti Ecclesiarum Dei doctores inter octo vitia principalia non annuntiaverunt, sed sub tristitiæ titulo eum posuerunt, et in catalogo prædictorum vitiorum, unde acediam subtraxerunt, ut eadem vitia octo fierent, invidiam posuerunt, sed e contra sancti Patres Ægyptii et Palæstini orientaliumque regionum, qui institutiones et correctiones monachorum maxime descripserunt, in annotatione principalium vitiorum invidiam recte sub superbix titulo ordinaverunt, acediam vero unum ex octo principalibus vitiis esse affirmaverunt, ob hoc videlicet quod monachis ac solitariis magis experta est hæc passio, et in eremo

A conversantibus infestior hostis ac frequens. Sed quia in prima eorumdem principalium vitiorum descriptione de acedia nil tetigimus, restat quoque ut de origine ac vexatione indicisque et increpationibus remediisque illius, sicut et de cæteris principalibus vitiis excerpimus, adjuvante Domino, ex sanctorum Patrum opusculis breviter congrua capiamus testimonia.

CAP. LV. — *De natura et origine acediæ*

Oritur autem acediæ spiritus ex intermissione et negligentia boni operis, nec non et ex lectionis orationisque tarditate seu et ex hujus sæculi tristitia, ac ex aspersione atque contemptu divinorum et principalium præceptorum.

B CAP. LVI. — *Qualiter acedia vexat acediosos.*

(*Cass.*) Quem hæc miserabilis possidet passio ad omne opus bonum facit desidem, pigrum et inertem, non eum in proprio residere loco permittit, lassitudinem corporis cibique esuriam quinta sextaque hora tantam susciat, ut velut longo itinere, gravissimoque labore confectus sibimet lassus videatur, et tunc huc, illuc perambulat anxius, sæpiusque ingreditur et egreditur cellam ac solem velut ad occasum tardius properantem crebrius intuetur, omnique actu spiritali redditur otiosus ac vacuus, nihilque aliud procurans, quam ubi quov. colore occasionem refectionis futuræ valeat præparare, mens enim otiosi nihil aliud cogitare novit, quam de escis ac ventre: « In desideriis enim est, ut sacra testatur Scriptura, omnis otiosus (*Prov. xxi*). »

CAP. LVII. — *Quibus indicis cognoscitur acediosus.*

(*Cass.*) Beatus Paulus apostolus ut verus et peritissimus medicus acediæ vulnera in Epistola ad Thesalonicensenses pleniter aperit dicens: « Rogamus vos, fratres, ut abundetis magis, et operam detis, ut quieti sitis, et ut vestra negotia agatis et operemini manibus vestris, et ut honeste ambuletis et nullius aliquid desideretis (*I Thess iv, 1, 10*). » His enim indicis cognoscitur acediosus, primo quia inquietus est, secundo quia aliena curat negotia, quod curiositatis est malum, tertio quia dedignatur propriis operari manibus, quarto quod inhoneste ambulat, quinto quod aliena desiderat. Et in alio loco idem apostolus notat acediosos: « Audivimus, inquit, inter vos quosdam ambulare inquiete, et subjungit statim secundum languorem, qui inquietudinis hujus est radix (*II Thess. III, 14*): » nihil, inquit, operantes, tertium quoque morbum, qui ex isto velut quidam ramusculus oritur, « sed curiose agentes. » Ecce in hac sententia acediosos inquietos esse, et otiosos, ac curiosos confirmat, quem enim hæc miserabilis nequissimaque cruciat passio, ad orationis studium facit pigrum, et desidem et somni telo elidit, ad lectionis vero exercitium fatigatum, inertem, dormitantem reddit et pigrum, et quasi toto corpore vermibus graviter scatentem, ad exercitationem quoque cujuslibet boni operis tardum facit et

pigrum, et ut ab oratione, a lectione, a prædicatione, ab honesta et sancta colloctione, necnon et ut ab exercitatione boni operis, se celeriter possit subtrahere, diversas ac multiplices cogitatione et opere inquirat occasiones et causas.

CAP. LVIII. — *Increpato contra spiritum acediae; diversa super hoc testimonia.*

(Cass.) Ut quid, infelix anima, talibus inimicorum machinis impedita, acediae spiritu, velut ariete validissimo fatigata, somni telo elisus concidis, aut cellulæ tuæ ostiis abscondis. Non enim declinando acediae impugnationem fugies, sed resistendo superabis. Quisquis es, o monache, qui spiritu acediae vexaris, audi antiquissimam verissimamque a sanctis Patribus prolata sententiam, operantem monachum dæmone uno pulsari, otiosum vero innumeris spiritibus devastari. Audi sanctam et verissimorum Patrum sententiam: Qui accidiam superare desiderat, nec somnum diligit, nec cellulam deserat, sed vigiliis et orationibus insistat, et cellulæ suæ claustris operibus manuum suarum intentus consistat. Audi et sanctum Ambrosium episcopum dicentem: Si spiritus acediae ascendit in te, domum tuam non derelinquas, et ne derelinquas in tempore luctum utilem, spiritum acediae abigunt lacrymæ, spiritum autem tristitiæ conturbat oratio; et ne des te ipsum somno multo, quia somniculosus et acediosus monachus incedit in malis, qui autem vigilat, sicut passer erit; somnus multus adducit tentationes, qui autem vigilat effugiet eas. (Cass.) Audiant pariter omnes, in sanctæ matris Ecclesiæ gremio constituti, qui acediae nequissimo spiritu pulsantur, audiant intente sanctarum testimonia Scripturarum, ait Salomon; « In desideriis est omnis otiosus (Prov. xxxi), » in desideriis scilicet malis. De hoc inertiae morbo rursus idem Salomon ita commemorat: « Viæ nihil operantium stratæ sunt spinis (Eccli. xxxiii, 29), » id est, vitiis. Item: « Multa enim mala docuit otiositas (Prov. xxviii, 19), » et iterum: « Qui sectatur otium replebitur paupertate, » vel visibili scilicet, vel invisibili. De hac autem otiosi paupertate alibi quoque ita describitur: « Et [veste] vestiatur conscissa et pannosa omnis somniculosus: » id est, non merebitur illo vestimento ornari, de quo Apostolus præcepit: « Induite vos Dominum Jesum Christum (Rom. xiii, 14); » et iterum: « Induti lorica justitiæ et charitatis (I Thess. v, 8), » et de quo etiam Dominus ad Hierusalem loquitur per Prophetam: « Exsurge, exsurge, Hierusalem, induere vestimentis gloriæ tuæ (Isa. lii, 1). » Audiant et Paulum apostolum omnes acediosi et otiosi: « Si quis non vult operari, non manducet (II Thess. iii, 10); » et iterum: « Qui furabatur, jam non furetur, magis autem laboret operando manibus suis quod bonum est, ut habeat unde tribuat necessitatem patientibus (Ephes. iv, 28). » Non solum enim verbis damnat Apostolus otiositatem, sed et exemplis: nam cum venisset Corinthum, accessit ad Aquilam et Priscillam, « eo quod ejusdem essent

artis et manebat cum eis, et operabatur, erat enim scenofactoriæ artis; » et alibi loquitur: « Quæ mihi necessaria erant, et his qui mecum fuerant, ministraverunt manus istæ. » Multa enim et infinita mala generat otiositas in mente Christiani, et econtra multa vitia amputat operatio manuum. Quapropter inertiae et otiositatis malum velut serpentes totis viribus fugiant Christiani, et manuum suarum operibus honorumque omnium studiis occupati, in divinis laudibus, corde, ore, et opere, cum sancto David propheta persistent dicentes: « Beati omnes qui timeant Dominum, qui ambulat in viis ejus. Labores manuum tuarum, quia manducabis, beatus es, et bene tibi erit (Psal. cxxvii, 1). »

CAP. LIX. — *Remedia quibus acediam superare possimus.*

Vincitur autem hic nequissimus acediae morbus per orationis et vigiliarum instantiam, et per studium lectionis divinæ, et per sacram bonorum hominum colloctionem, et admonitionem, necnon et per recordationem et confessionem peccatorum, seu et per desiderium futuræ beatitudinis, ac per stabilitatem loci devotionisque suæ, et per exercitium cujuslibet artis et laboris, sed et per infirmitatem corporis, et silentium oris et locutionis, seu et per timorem Domini, ita ut credat se præsentem esse Deum scrutantem corda et renes. Necnon et per refrenationem vanarum cogitationum, propter quod dictum est: « Providebam Dominum in conspectu meo semper, quoniam a dextris est mihi ne commovear (Psal. xv, 18), » et per separationem eorum qui jactantiam et otiositatem sectantur et contemplationem divinæ majestatis, ita ut semper se credat assistere ante oculos Dei.

CAP. LX. — *De cenodoxia, id est, vana gloria.*

(Cass.) Cenodoxia græce, latine inanis gloria, sive vana gloria dicitur, quæ varia et multiformis atque subtilis est bestia omnibus quos superat nimis nociva, quæ Christianum non solum ut cætera vitia, in parte carnali, sed etiam in spiritali pulsat; ita ut si non potest carnalibus vitiis decipi, spiritalibus successibus acrius sauciat, et secundum definitionem antiquorum Patrum quindecim modis et eo amplius militem Christi vulnerare conatur, id est, in habitu, in forma, in incessu, in voce, in opere, in vigiliis, in jejuniis, in oratione, in remotione, in lectione, in scientia, in taciturnitate, in obedientia, in humilitate, in longanimitate, tantoque hic morbus perniciosior ad conflictum quanto obscurior ad cavendum, (Isid.) fit enim tam in factis quam in dictis, dum sibi magis quam Deo placere, et laudem ab hominibus comparare studet, dum nihil sibi homo arrogare debeat propter peccatum. (Cass.) Quanto enim hæc rabies dejecta fuerit, tanto acrius resurgit ad luctam, omnia vitia superata marcescunt, et devicta per singulos dies infirmiora redduntur, hoc vero dejectum potentius resurgit ad pugnam, et cum putatur extinctum sua morte vivacius convalescit, nec ætate

enim, nec solitudine defervet, quod nec loco novit exaudi [*Fortè*, excludi], nec ætate marcescere, sed de successibus virtutum animatur, et non solum parvos, verum etiam magnos et angelicos viros de culmine virtutum dejicit. (*Joannes.*) Grave est jactantia et vanæ gloriæ vitium et periculosum nimis, et quod de ipso etiam perfectionis fastigio dejicit animas. (*Jesus?*) Est autem species mali hujus duplex quædam, nonnullis enim accidit in ipsis statim initiis operum bonorum cum parum aliquid vel abstinentiæ impenderint, vel pecuniæ in pauperes prærogaverint, et cum de eo ita sentire debeant, qui quasi quod impenderint, adjecerint, ita agunt et ita sentiunt, quasi eminentiores sint illis, quibus aliquid largiti sunt. Alia vero est jactantiæ et vanæ gloriæ species, cum quis ad summam virtutem perveniens, non totum Deo sed suis laboribus ac studiis deputat, et dum ab hominibus gloriam quærit, perdit eam quæ a Deo est, propter quod omni genere fugiamus jactantiæ vitium, ne forte incurramus eum lapsum quem diabolus incurrit. (*Prosp.*) Hi enim, quos hæc vexat passio, laudem humanam de bonis quæ agunt recipere desiderant, et de operibus quorum sibi consci non sunt turpiter jactant, et se ab hominibus prædicari per nefas affectant, sanctosque viros sui comparatione depravant, et ideo bona faciunt aliquando cum magno labore, ut ab hominibus, quibus placere, non Deo, desiderant laudem recipiant. Unde et Veritas ait: « Amen dico vobis, receperunt mercedem suam (*Matth.* vi, 2, 5). » Cum enim pro recto opere, ut sanctus papa ait Gregorius, laus transitoria quæritur, æterna retributione res digna vili pretio venundatur. Cujus miseræ passionis hæc est perfecta et salubris medicina, recordatio divini bonitatis assidua, per quam omnia bona humano generi collata fuerunt, sunt eruntque; necnon et oratio continua cum lacrymis cordisque compunctione, et divinarum Scripturarum intentissima lectio, seu et præteritorum recordatio peccatorum, eorumque rememoratio bonorum qui vanæ gloriæ morbo dejecti sunt, sed et recordatio Domini sententiæ: « Quomodo, inquit, potestis vos credere qui gloriam ab invicem accepistis, et gloriam quæ a solo Deo est non quaeritis (*Joan.* v, 44); » et apostoli Pauli: « Si hominibus placerem, Christi servus non essem (*Gal.* i, 10); » et: « Nolite fieri inanis gloriæ cupidi (*Gal.* v, 26); » et sancti David propheta: « Quoniam Deus dissipavit ossa eorum qui hominibus placent (*Psal.* lxx, 6), » et super omnia si intentissima divini bonitatis laus in corde, ore atque opere cum timore mortis, vitæ præsentis semper ante oculos cum lacrymis versetur.

CAP. LXI. — De superbia.

Superbia est mater et origo ac regina omnium vitiorum per quam angeli ceciderunt de cælo; et sicut est origo omnium criminum, ita ruina cunctarum virtutum, ipsa est enim in peccato prima, ipsa in conflictu postrema, hæc enim aut in exordio mentem per peccatum prosternit, aut novissime de virtutibus

A dejicit, et inde omnium peccatorum est maxima, quia tam per virtutes quam per vitia humanam mentem exterminat, omnis peccans superbus est, eo quod faciendo vitia contemptui habeat divina præcepta. Recte ergo « initium omnis peccati superbia (*Eccli.* x, 15), » quia nisi præcesserit mandatorum Dei inobedientia, transgressionis non sequitur culpa. Cujus duo sunt genera, unum quod spirituales summosque pulsat, aliud quod etiam incipientes carnalesque complectitur; et licet utrumque superbiæ genus tam in Deum quam in homines noxia inflet elatio, tamen illud primum specialiter refertur ad Deum, secundum ad homines proprie pertinet, superbia enim, ut dictum est, omnes pariter virtutes evacuat, cunctaque justitia et sanctitate hominem exspoliât; (*Prosp.*) et quid amplius, non solum peccatum est ipsa, sed etiam nullum peccatum fieri potest aut potuit, vel poterit sine ipsa. (*Cass.*) Qui morbus licet ultimus sit in conflictu vitiorum atque in ordine ponatur postremus, origine tamen et tempore primus est, ævisinua et superioribus cunctis immanior bestia, perfectos maxime tentans et propemodum jam positos in consummatione virtutum morsu diriore depascens. (*Basil.*) Cognoscitur quidem hic nequissimus morbus ex eo quod semper ea quæ eminentiora sunt quærit et exoptat cunctosque despicit, ut cunctis semetipsum superiorem efficiat. (*Cass.*) Curatur autem si credat sententiæ ejus qui dixit: « Deus superbis resistit (*Jac.* iv, 6) », et si se abstrahat et recedat ab omnibus occasionibus elationis, et si vero et humili corde omnibus se viliorum et inferiorem mente et voce credat ac pronuntiet, et si universa quæ fuerint ei irrogata, tristitia, vel damnosa, patientissime toleret, et si semper Domini et sanctorum ejus recolat passiones, et si se cogitet cito de hoc sæculo migraturum, et sic certissime credat absque Dei adjutorio nil boni posse cogitare, loqui vel facere, et si orationi, lectioni assidue cum compunctione cordis insistat.

CAP. LXII. — De sex vitiorum concordia et duorum ab iis dissidentium cognatione.

(*Serap.*) Hæc igitur octo vitia licet diversos ortus ac dissimiles efficientias habeant, sex tamen priora, id est, gastrimargia, fornicatio, philargyria, ira, tristitia, acedia, quadam inter se cognatione, et ut ita dixerim concatenatione, connexa sunt, ita ut prioris exuberantia sequentis efficiatur exordium. Nam de abundantia gastrimargiæ fornicationem, de fornicatione philargyriam, de philargyria iram, de ira tristitiam, de tristitia acediam, necesse est pullulare, ideoque simili contra hæc modo atque eadem ratione pugnandum est, et a præcedentibus semper adversus sequentes oportet nos inire certamina; facilis enim cujuslibet arboris noxia latitudo ac proceritas exarescit, si ante radices ejus, quibus innititur vel nudata fuerint, vel succisæ, et infestantes humores aquarum continuo siccabuntur, cum generator earum fons ac profluentes venæ solerti industria fuerint obturate,

quamobrem ut acedia vincatur, ante superanda tristitia est; ut tristitia propellatur, ira prius est extrudenda; ut extinguatur ira, philargyria calcanda est; ut evellatur philargyria, fornicatio compescenda est; ut fornicatio subruatur, gastrimargiæ est vitium castigandum. Residua vero duo, id est cenodoxia et superbia, sibi quidem similiter illa, qua de superioribus vitiis diximus ratione junguntur, ita ut incrementum prioris ortus efficiatur alterius. Cenodoxiæ enim exuberantia superbiæ fomitem parit, sed ab illis sex prioribus vitiis penitus dissident, nec simili cum eis societate fœderantur, siquidem non solum nullam sed illis occasionem suæ generationis accipiunt, sed etiam contrarie modo atque ordine suscitantur. Nam illis evulsis hæc eventius [*Fortè*, ferventius, vel evidentius] fructificant, et illorum morte vivacius pullulant atque succrescunt. Unde etiam diverso modo ab his duobus vitiis impugnamur, in unumquodque illorum sex vitiorum tunc incidimus, cum a præcedentibus eorum fuerimus elisi, in hæc vero duo victores et vel maxime post triumphos periclitamur incurrere. Omnia igitur vitia quemadmodum incremento præcedentium generantur, ita illorum diminutione purgantur, et hac ratione, ut superbia possit explodi, cenodoxia est præfocanda, et ita semper prioribus superatis, sequentia conquiescent, et extinctione præcedentium residuæ passionis atque labore marcescent, et licet hæc quæ prædiximus octo vitia illa quam commemoravimus ratione sibi invicem connexa atque permista sint, specialius tamen in quatuor conjugationes et copulas dividuntur. Gastrimargiæ namque fornicatio peculiari consideratione fœderatur, philargyriæ ira, tristitiæ acedia, cenodoxiæ superbia familiariter conjugatur.

Cap. LXIII. — De origine et qualitate uniuscujusque vitii.

(Serap.) Et ut singillatim nunc de uniuscujusque vitii generibus disputemus, gastrimargiæ genera sunt tria: primum quod ad refectionem perurget hominem, ante horam statutam ac legitimam festinare, secundum quod expletionem ventris et quarumlibet escarum voracitate lætatur, tertium, quod accuratioribus ac delicatissimos desiderat cibos. Quæ tria non levi dispendio Christianum feriunt, nisi ab omnibus istis pari studio atque observantia semetipsum expedire contenderit. Nam quemadmodum absolutio jejunii ante horam canonicam legitimamque nullatenus præsumenda est, ita et ventris ingluvies et escarum sumptuosa atque exquisita præparatio similiter amputanda, ex his enim tribus causis diversæ ac pessimæ valetudines animæ procreantur: nam de prima, congregationis odium gignitur, atque exinde horror et intolerantia ejusdem concrevit habitaculi, quam sine dubio mox discessio, ac fuga velocissima subsequetur. De secunda igniti luxuriæ ac libidinis aculei suscitantur. Tertia etiam inextricabiles philargyriæ laqueos nectit cervicibus captivorum, nec aliquando hominem sinit perfecta Christi

nuditate fundari. Cujus nobis passionis inesse vestigia, isto quoque deprehensus [*Fortè*, deprehendimus] indicio. Cum forte ad refectionem detenti ab aliquo fratrum, contenti non sumus eo sapore cibos sumere, quo ab exhibente conditi sunt, sed quiddam superfundi eis vel adjici importuna atque effrenata poscimus libertate: quod fieri penitus non oportet tribus de causis, primo quia mens Christiani semper debet in omni tolerantia ac parcitatis exercitatione versari, et secundum Apostolum discere in quibus est sufficiens esse. Nullatenus enim poterit vel occulta vel majora corporis desideria refrenare, quisquis degustatione modicæ insuavitatis offensus, ne ad momentum quidem delicias gutturis sui valuerit castigare; secundo quod nonnunquam evenit ut ad horam desit illa species quæ postulatur a nobis, et verecundiam necessitati vel frugalitati suscipientis incutimus, publicantes scilicet paupertatem ejus, quam soli Deus cognitam esse maluerat. Tertio quod interdum solet sapor ille, quem nos adipiscimur aliis displicere, et invenimur injuriam multis, dum nostræ gulæ ac desiderio satisfacere cupimus, irrogare, propter quod omnimodis hæc in nobis est castiganda libertas. Fornicationis genera sunt tria. Primum quod per commixtionem sexus utriusque perficitur, secundum absque femineo tactu, pro quo patriarchæ Judæ filius a Domino percussus legitur, quod in Scripturis sanctis immunditia nuncupatur, super quo Apostolus: « Dico autem inuuptis et viduis, bonum est illis si sic permanserint sicut et ego, quod si non continent, nubant, melius est enim nubere quam uri (1 Cor. vii, 9). » Tertium quod animo ac mente concipitur, de quo Dominus in Evangelio ait: « Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo (Matth. v, 28). » Quæ tria genera beatus Apostolus pari modo extinguenda pronuntians: « Mortificate, inquit, membra vestra, quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, etc. (Colos. iii, 5). » Et iterum de duobus ad Ephesios: « Fornicatio et immunditia nec nominentur in vobis (Ephes. v, 3). » Et iterum: « Illud autem scitote quod omnis fornicator, aut immundus, aut avarus, quod est idolorum servitus, non habet hæreditatem in regno Christi et Dei (Ephes. v, 5). » Quæ tria ut a nobis pari observatione caveantur similis nos eorum a regno Christi atque una deterret exclusio. Philargyriæ genera sunt tria, primum quod abrenuntiantes divitiis ac facultatibus suis spoliari non sinit, secundum quod ea quæ a nobis dispersa sunt, vel indigentibus distributa, resumere nos majore cupiditate persuadet, tertium quod ea quæ nec antea quidem possedimus desiderari adquirentes [acquirere] compellit. Iræ genera sunt tria, unum quod exardescit intrinsicè, quod Græce θυμός dicitur, aliud quod in verbum et opus effectumque prorumpit quod ὀργή nuncupatur, de quibus et Apostolus: « Nunc autem deponite, inquit, et vos omnem iram, indignationem (Colos. iii, 8). » Tertium quod non ut illa effervens ad horam digerit-

tur, sed per dies et tempora reservatur, quæ ἰληνικ A dicitur. Quæ omnia æquali sunt a nobis horrore damnanda. Tristitiæ genera sunt duo: unum quod vel iracundia desinente vel de illato damno ac desiderio præpedito cassatoque generatur; aliud quod de irrationabili mentis anxietate, seu desperatione descendit. Acediæ genera sunt duo: unum quod ad somnum præcipitat æstuantes, aliud quod cellam deserere ac fugere cohortatur. Cœnodoxia licet multiformis ac multiplex sit, et in diversas species dividatur, genera tamen ejus sunt duo: primum quo pro carnalibus rebus ac manifestis extollimur. Secundum quo pro spiritualibus et occultis desiderio vanæ laudis inflamur.

CAP. LXIV. — *De varia oppugnatione omnium vitiorum.*

(Cass.) Hæc octo vitia cum omne hominum genus pulsant, non tamen uno modo impetunt cunctos: in alio namque spiritus fornicationis locum obtinet principalem, in alio supereritat furor, in alio cœnodoxia vindicat tyrannidem, in alio arcem superbia tenet, et cum constet omnes ab omnibus impugnari, diverso tamen modo et ordine singuli laboramus.

CAP. LXV. — *De instituendo adversus vitia certamine secundum ipsorum infestationem.*

(Serap.) Quamobrem ita nobis adversus hæc arripienda sunt prælia, ut unusquisque vitium quo maxime infestatur explorans, adversus illud arripiat principale certamen, omnem curam mentis ac sollicitudinem erga illius impugnationem observatoremque defigens, adversus illud quotidiana jejuniarum dirigens spicula, contra illud cunctis momentis cordis suspiria crebraque gemituum tela contorquens, adversus illud vigiliarum labores ac meditationes sui cordis impendens, indesinentes quoque orationum fletus ad Deum fundens et impugnationis suæ extinctionem, ab illo specialiter ac jugiter poscens: impossibile namque est de qualibet passione triumphum quempiam promereri, priusquam intellexerit industria vel labore proprio victoriam certaminis semet obtinere non posse; cum tamen, ut valeat emundari, necesse sit eum die noctuque se in omni cura et sollicitudine permanere, cumque se ab ea senserit absolutum, rursus latebras sui cordis simili intentione perlustret, et excipiat sibi quam inter reliquas perspexerit diriores, atque adversus eam specialius omnia spiritus arma commoveat; et ita semper validioribus superatis celerem de residuis habebit facilemque victoriam, quia et mens triumphorum processu reddetur fortior et infirmior pugna succedens promptiorem ei proventum faciet præliorum; et fieri solet ab his qui coram regibus mundi hujus omnigenis congregari bestiis præmiorum contemplatione consuerunt, quod spectaculi genus vulgo pancarpum nuncupatur, hi, inquam, feras quasunque fortiores robore vel feritatis rabie conspexerunt diriores, adversus eas primæ congressionis certamen arripiunt, quibus extinctis reliquas quæ minus terribiles minusque vehementes sunt exitu faciliore

PATROL. CXII.

prosternunt: ita et vitiiis semper robustioribus superatis atque infirmioribus succedentibus, parabitur nobis absque ullo discrimine perfecta victoria. Nec tamen putandum quod principaliter quis contra unum dimicans vitium, et velut incautius aliorum tela prospiciens, inopinato ictu facilius valeat sauciari, quod nequaquam fiet; impossibile namque est eum qui pro cordis sui emundatione sollicitus erga impugnationem vitii cujuslibet intentionem suæ mentis armaverit, adversus cætera quoque vitia generalem quemdam horrorem, et custodiam similem non habere. Quo enim modo vel de illa qua absolvi desiderat passione merebitur obtinere victoriam, qui se indignum purgationis præmio aliorum facit contagio vitiorum? Sed cum principalis nostri cordis intentio velut specialem sibi pugnam adversus unam exceperit passionem, pro ipsa orabit attentius peculiari sollicitudine ac studio supplicans, ut eam diligentius observare, et per hæc celerem mereatur obtinere victoriam: hunc namque nos ordinem præliorum exercere debere, nec tamen de nostra virtute confidere etiam legislator his docet verbis: Non timebis eos, quia Dominus Deus tuus in medio tui est. Deus magnus et terribilis, ipse consumet nationes has in conspectu tuo paulatim, atque per partes. Non poteris delere eas pariter; ne forte multiplicentur contra te bestiarum terræ, dabitque eos Dominus Deus tuus in conspectu tuo, et interficiet illos, donec penitus deleantur.

CAP. LXVI. — *De duobus vitiorum generibus et efficientia eorum quadripartita.*

(Cass.) Horum igitur vitiorum genera sunt duo; aut enim naturalia sunt, ut gastrimargia; aut extra naturam, ut philargyria; efficientia vero quadripartita est: quædam enim sine actione carnali consummari non possunt, ut est gastrimargia et fornicatio; quædam vero etiam sine ulla corporis actione complentur, ut est superbia et cœnodoxia. Nonnulla commotionis suæ causa extrinsecus capiunt, ut est philargyria et ira; alia vero intestinis motibus excitantur, ut est acedia atque tristitia.

CAP. LXVII. — *Recapitulatio de gastrimargiæ et fornicationis passione et curatione earum.*

Gastrimargia et fornicatio cum naturaliter nobis D insint, nam nonnunquam etiam sine ullo animi incitamento solius instigatione ac pruritu carnis oriuntur, materia tamen ut consumuntur egent extrinsecus, et ita in effectum corporali actione perveniunt. Hæc duo specialiter vitia quæ ministerio carnis explentur extra illam spiritalem animæ curam egent peculiarius etiam continentia corporali, quæ jejuniis, vigiliis et operis contritione perficitur, his quæ [hisque] fuerit remotio localis adjuncta, quia sicut amborum vitio, id est, animæ et corporis generantur, ita superari nisi utriusque labore non poterunt.

CAP. LXVIII. — *Quæ carnalia vel quæ spiritualia dicantur esse vitia.*

(Cass.) Quamvis beatus Paulus apostolus omnia

vitia generaliter pronuntiaverit esse carnalia, siquidem inimicitias et iras, atque hæreses, inter cætera carnis opera numeraverit, nos tamen ad illorum curationes atque naturas diligentius colligendas duplici ea divisione distinguimus. Nam ex his quædam dicimus esse carnalia, quædam vero spiritalia, et illa quidem carnalia quæ specialiter ad motum sensumque pertinent carnis, quibus illa ita delectatur ac pascitur, ut etiam quietas incitet mentes, inultasque eas nonnunquam pertrahat ad suæ voluntatis assensum, de quibus beatus apostolus: « In quibus, ait, et nos omnes aliquando conversati sumus in desideriis carnis nostræ, facientes voluptates carnis et cogitationum, et eramus natura filii iræ sicut et cæteri (Ephes. II, 3). » Spiritalia vero dicimus quæ instinctu animæ solius orta non solum nihil voluptatis conferunt carni, sed etiam gravissimis eam languoribus afficientia miserrimæ jucunditatis pastu animam tantum nutriunt ægrotantem, et idcirco hæc quidem simplici cordis adigent medicina. Quæ autem carnalia sunt non nisi duplici, quemadmodum diximus, ad sanitatem curatione perveniunt, unde puritati studentibus plurimum confert ut harum carnalium passionum ipsas materias sibi primitus subtrahant, quibus potest vel occasio vel recordatio earumdem passionum ægrotanti adhuc animæ generari. Necessè est enim ut morbo duplici duplex adhibeatur correctio, nam corporis, ne concupiscentia in effectum tentet prorumpere, necessario effigies et materia illiciens subtrahenda est, et animæ nihilominus ne eam vel cogitationem concipiat attentior meditatio scripturarum et sollicitudo pervigil ac remotio solitudinis utiliter apponenda. In cæteris autem vitiiis humana consortia nihil obsunt, quinimo etiam plurimum conferunt his qui carere iis in veritate desiderant, quia frequentia hominum magis arguuntur, et dum lacessita crebrius manifestantur, celeri medicina perveniunt ad salutem.

CAP. LXXIX. — *Testimonia diversa super significationem octo vitiorum.*

De his octo vitiiis et in Evangelio ita significatur: « Cum autem immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida, quaerens requiem et non invenit, tunc dicit: Revertar in domum meam unde exivi; et veniens invenit eam vacantem, scopis mundatam et ornatam. Tunc vadit et assumit alios spiritus septem nequiores se, et intrantes habitant ibi, et fiunt novissima hominis illius pejora prioribus (Matth. XII, 43). » Ecce ut ibi septem gentes legimus, excepta Ægyptiorum de qua egressi fuerant filii Israel, ita et hic septem reverti spiritus dicuntur immundi, excepto eo qui ab homine prius narratur egressus. De hoc septenarium fonte vitiorum Salomon quoque in Proverbiis ita describit: « Si te rogaverit inimicus tuus voce magna, nec consenseris ei, septem enim nequitiae sunt in anima ejus; id est, si superatus gastrimargiae spiritus coeperit tibi sua humiliatione blandiri, rogans quodammodo ut

A aliquid relaxans a cæpto fervore, impertitias ei quod continentiae modum et mensuram justæ districtiois excedat, ne resolvaris ejus subjectione, vel suggestionem, ne arridente impugnationis securitate qua videris paulisper a carnalibus incentivis factus quietior, ad pristinam remissionem vel præteritas gulae concupiscentias revertaris; per hoc enim dicit spiritus ille quem viceras, « Revertar in domum meam, unde exivi » et procedentes ex eo confestim septem spiritus vitiorum erunt ibi acriores quam illa passio quæ ip primordiis fuerat superata, qui te mox ad deteriora pertrahent genera peccatorum.

CAP. LXX. — *Quod, devicta passione gulae, impendendus sit labor ad virtutes cæteras obtinendas*

B Quapropter et continentiae incubantibus nobis festinandum est ut, gulae passione superata, protinus animam nostram vacuam eas a necessariis virtutibus non sinamus, sed eis universos recessus cordis nostri studiosius occupemus, ne reversos concupiscentiae spiritus inanes nos ab ipsis vacantesque reperiatur, et non sibi jam soli aditum parare contectus, introducat secum in animam nostram septenarium hunc fomitem vitiorum et faciat uvissimam nostram pejora prioribus. Turpior enim erit post hæc et immundior anima ac supplicio graviore plectetur, quæ se renuntiassè huic sæculo gloriatur dominantibus sibi octo vitiiis, quam fuerat quondam ip sæculo constituta, cum nec disciplinam monachi fuisset professa nec nomen. Nam et nequiores hi septem spiritus illo priore qui egressus fuerat idcirco dicuntur quia desiderium id gulae, id est gastrimargia per se non esset noxia, nisi intrmitteret graviore alias passiones, id est, fornicationis, philargyræ, iræ, tristitiæ, sive superbiae, quæ per semet noxia animæ ac peremptoria esse non dubium est, et idcirco perfectionis puritatem nunquam poterit obtinere quisquis eam de hac sola continentia, id est, jejuniis corporali speraverit acquirendam, nisi noverit ob id se hanc exercere debere, ut humiliata carne jejuniis, facilius possit adversus alia vitia inire certamen, non insolescente carne saturitatis ingluvie.

CAP. LXXI. — *Quod non idem prætorum ordo sit qui ponitur in catalogo vitiorum.*

D Sciendum tamen non eundem esse in omnibus nobis ordinem prætorum, quia, sicut diximus, non uno modo impugnamur omnes, et oportet unumquemque nostrum secundum qualitatem belli quo principaliter infestatur, concertationum luctamina arripere, ita ut alium necesse sit adversus vitium, quod tertium ponitur, primum exercere conflictum, alium contra quartum, sive quintum, et ita, prout ipsa vitia in nobis obtinent principatum, utque impugnationis exigit modus nos quoque oportet ordinem instituere prætorum, secundum quem provectus quoque victoriae, triumphique succedens, faciat nos ad puritatem cordis et perfectionis plenitudinem pervenire.

CAP. LXXII. — *Quomodo secundum octo vitia octo gentium numerus impleatur.*

Octo sunt principalia vitia quæ humanum impugnant genus, quæ figuratim sub gentium vocabulo nominata sunt. Egressis enim ex Ægypto filiis Israel daturum se Dominus repromittit eis septem gentium terras; ita enim dicitur: « Cum introduxerit te Dominus Deus tuus in terram quam possessurus ingredieris, et deleverit gentes multas coram te, Cethæum, et Gergezæum, Amorrhæum, et Chananzæum, Pherezæum, et Hovzæum, et Jebuzæum septem gentes multo majoris numeri quam tu es, et robustiores te, tradideritque eas Dominus tibi, percutes eas usque ad internecionem (Deut. vii, 1); » ideo hic septem enumerantur gentes, eo quod egressis jam de Ægypto et liberatis ab una gente validissima, id est Ægyptiorum, contra has residuas septem gentes quæ supra commemoratae sunt, simili ratione habere conflictum. Prima scilicet, quæ jam devicta, est minimo computata, cujus etiam terra in possessionem Israel non datur, sed ut deserat eam perpetuo et egrediatur ab ea Domini præceptione sancitur; una quidem gens Ægypti deseri, septem vero jubentur exstingui: gens enim Ægypti, quæ jubetur deseri, vitium est gastrimargiæ cui quotidiano commercio nequaquam ex toto carere possumus; debemus enim ex necessitate non ex desiderio alimenta percipere, sicut ait apostolus Paulus: « Et curam carnis ne feceritis in desideriis (Rom. xiii, 14). » Cum enim carnis desideria respicimus, gentem Ægyptiam deserimus. Reliquas vero septem, quæ septem sunt vitia, id est, fornicatio, philargyria, ira, tristitia, aecia, cœnodoxia, et superbia pœnitentia jubentur exstingui. Quia igitur ex sanctorum Patrum opusculis pauca, donante Deo, de octo vitiis principalibus excerpimus testimonia, nunc de pugna virtutum vel qualiter cogitatione, locutione et opere perpetrantur peccata carpiamus.

CAP. LXXIII. — *Quod contra unumquodque vitium singula virtutes sunt opponendæ.*

(*Isid.*) Igitur contra singula vitia virtutes singula opponendæ sunt, et adversus impetus vitiorum contrariis virtutibus est pugnandum; contra ingluviem enim ventris parcitas et abstinentia est opponenda; contra luxuriam cordis, cordis est adhibenda munditia; contra luxuriam carnis, cordis et corporis est castitas exhibenda; contra avaritiam largitas; contra philargyriam, id est, amorem pecuniæ, nuditas et expoliatio divitiarum; contra invidiam charitas et fraterna congratulatio; contra odium dilectio; contra iræ incendia mansuetudo; contra tristitiam sæculi spiritale gaudium; contra aeciam dissolutamque vagationem, stabilitas firma; contra vanam gloriam, Dei timor; contra superbiam diaboli, opponitur humilitas Christi: ita et contra cætera vitia unaquæque propria boni operis virtus opponatur, principalium enim septem vitiorum regina et mater superbia est, eademque septem principalia multa de se parturiunt vitia, quia ita sibi et quadam cognitione junguntur.

ut ex altero alterum oriatur, sicut David, qui dum non evitavit adulterium perpetravit et homicidium, et qui non restringit nimiam ventris ingluviem cadit infeliciter in luxuriam.

CAP. LXXIV. — *Quibus modis committitur peccatum.*

Quatuor modis committitur peccatum in corde, quatuor perpetratur et opere. Admittitur in corde suggestionem dæmonum, delectationem carnis, consensione mentis, defensione elationis. Committitur opere, nunc latenter, nunc palam, nunc consuetudine, nunc desperatione, istis ergo gradibus et corde delinquitur et opere malitiæ perpetratur. Tribus modis peccatum geritur, hoc est, ignorantia, infirmitate, industria, periculo autem poenarum diverso. Ignorantiæ namque modo peccavit in paraliso Eva, sicut Apostolus dicit: « Vir non est seductus, mulier autem seducta in prævaricatione fuit (I Tim. ii, 14). » Ergo Eva peccavit ignorantia. Adam vero industria, quia non est seductus, sed sciens prudensque peccavit. Qui vero seducitur, quid consentiat evidenter ignorat. De infirmitate autem Petrus deliquit, quando ad metum interrogantis ancillæ Christum negavit, et post peccatum amarissime flevit. Gravius enim infirmitate est quam ignorantia quemquam delinquere, graviusque industria quam infirmitate peccare; industria namque peccat qui studium ac deliberationis [Forte cor. studio ac deliberatione] mentis malum agit, infirmitate autem qui casu vel præcipitatione delinquit. Nequius autem et industria peccant, qui non solum non bene vivunt, sed adhuc bene viventes, si possunt, a veritate divertunt. Sunt enim qui ignoranter peccant, et sunt qui scienter, et sunt etiam et qui pro ignorantia excusatione scire nolunt, ut minus culpabiles habeantur, qui tamen se ipsos non minuunt, sed magis decipiunt. Nescire simpliciter ad ignorantiam pertinet. Nohisse vero scire ad contumacem superbiam. Voluntatem quippe proprii domini velle nescire quidem aliud quam velle dominum superbiendo contemnere: nemo ignorans Dei ignorantia se excuset, quia Deus non solum eos judicat qui a cognitione sua revertuntur, sed etiam illos qui nescierunt, testante eodem Domino per prophetam: « Disperdam, inquit, homines a facie terre, et eos qui avertuntur post tergum Domini et qui non quesierunt Dominum nec investigaverunt eum (Soph. i, 3). » Et Psalmus: « Effunde, inquit, iram tuam in gentes quæ te non noverunt (Psal. lxxviii, 6). » Sunt enim qui levia et minima committunt peccata in cogitatione, locutione, atque opere; sunt et qui gravia perpetrant in cogitatione, locutione, et opere, scelera. Leviam namque in cogitatione admittunt peccata, qui lubricas et ventosas cogitationes delectantur, unde et Dominus per Isaiam prophetam ait: « Auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis (Isa. i, 16). » Gravier enim in cogitatione delinquant qui pravos et pestiferas cogitationes in tantum delectantur ac eos ad

effectum perversi operis perducere cupiant, de quibus sacra testatur Scriptura: « Perversæ cogitationes separant a Deo (*Sap. 1, 3*). » Leviter enim delinquit sermone qui otiosum verbum loquitur unde, Domino dicente, « reddenda est ratio: » graviter enim peccat in verbo qui falsitatis crimen incurrit, quia os quod mentitur occidit animam. Leviter enim peccat opere qui otiositatem sectatus fuerit, graviter qui furtum et rapinam fecerit, leviter qui pauperem exasperaverit, graviter qui eum exspoliaverit, leviter qui mortuum non sepelierit, graviter qui hominem occiderit, et multa his similia in locutione et opere invenies peccata.

CAP. LXXV. — *De his qui cogitatione delinquant.*

(*Isid.*) Quamvis ab opere malo quisque vacet, pro solius tamen cogitationis pravæ malitia non erit innocens, unde et Dominus per Isaiam: « Auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis (*Isa. 1, 16*), » non solum enim factis, sed et cogitationibus delinquimus, si eis illicite occurrentibus delectemur. Nam cogitationes illicitas occurrentes dæmonum est, cogitationibus oblectari perversis nostrum est. Sciendum autem quia triplex est modus cogitationum nequam: unus earum quæ deliberatione et proposito peccandi mentem contaminant; alius earum quæ delectatione quidem peccati mentem perturbant, nec tamen hanc ad peccandi consensum pertrahunt; tertius earum, quæ naturali motu mentem percurrentes non tam hanc ad patranda vitia illiciunt, quam a nobis, quæ cogitare debuit, impediunt; veluti est cum phantasmata rerum, quæ aliquando supervacue gesta vel dicta novimus, ad memoriam reducimus, quarum crebra retractatio, quasi importuna muscarum improbitas, oculos cordis circumvolare ac spiritalem ejus aciem inquietare magis quam excæcare consuevit. A cunctis autem his cogitationum nequam generibus castigari monuit Salomon, cum dicit: « Omni custodia serva cor tuum, quoniam ex ipso vita procedit (*Prov. 14, 23*), » cujus monita sequentes agamus solliciti, ut si quid consensu perpetrandi facinoris in animo deliquimus, cita hoc confessione et dignis pœnitentiæ fructibus abstergamus; si delectatione peccandi nos tentari senserimus, noxiam delectationem crebris precibus ac lacrymis, crebra amaritudinis perpetuæ recordatione pellamus; et si nos solos ad hanc propulsandam sufficere non viderimus, fratrum quæramus auxilia, ut quod nostris viribus nequimus, illorum consilio et intercessione sumamus. Multum enim valet deprecatio assidua, et sicut idem præmisit: « Oratio fidei salvabit infirmum, et allevabit eum Dominus; et si in peccatis sit, dimittentur ei (*Jac. 5, 15*). » Quia si supervacuis cogitationibus ad integrum carere non valemus, has in quantum possumus immissione bonarum cogitationum et maxime frequenti Scripturarum meditatione fugemus, juxta exemplum Psalmistæ, qui dicit: « Quomodo dilexi legem tuam, Domine, tota die meditatio mea est (*Psal. cxviii, 97*). »

A Magna itaque observantia circa cordis est custodiam adhibenda, quia aut bonæ, aut malæ rei ibi consistit origo. Nam sicut scriptum est: « Ex corde exeunt cogitationes malæ (*Matth. xv, 29*), » ideoque si prius pravæ cogitationi resistimus, in lapsum operis non incurrimus.

Quam periculosum sit cogitationibus malis delectari.

B Fuit quidam vir sanctus, Eologius nomine, qui in offerendis sacramentis tantum gratiæ acceperat a Domino ut uniuscujusque accedentium merita culpasque cognosceret. Denique quosdam volentes accedere ad communionem retinebat, dicens: Quomodo ausi estis accedere ad sacramenta divina cum meas vestra et propositum sit in malo? Denique aiebat: Tu habuisti cogitationes fornicandi. Tu vero dixisti in corde tuo: Nihil interest sive justus ad sacramenta sive peccator accedat; et alius dubitationem habuit in corde dicens: Quid enim me sanctificare communionis potest? Hos ergo singulos removebat a communionis sacramenti, et dicebat eis: Secedite paululum et agite pœnitentiam, ut purificati per satisfactionem et lacrymas digni habeamini communionis Christi.

CAP. LXXVI. — *Quod omnia cogitationum secreta divinis aspectibus sunt aperta.*

C Apertum namque divinitatis indicium est cogitationum nosse secreta, Salomone affirmante, quidem supplicans ait: « Tu enim solus nosti corda omnium filiorum hominum (*Prov. xv, 11*); » et apostolus Paulus: « Vivus est enim sermo Dei et efficax et penetrabilior omni gladio ancipiti et pertingens usque ad divisionem animæ ac spiritus, compagum quoque et medullarum et discretor cogitationum et intentionum cordis, et non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus. Omnia autem nuda et aperta sunt oculis ejus (*Heb. 12, 19*). » Unde etiam Jeremias ait: « Tu autem, Domine Sabaoth, qui judicas iuste et probas renes et corda (*Jer. xi, 20*). » Neque hæc transeunter aut negligenter commemoranda, sed solerter invigilandum est, fratres mei, ut non verba tantum et opera nostra, sed ipsa quoque cordium secreta divinis aspectibus digna reddamus. Non in templo nostri pectoris odiorum, non invidiæ rubigo resideat, non inde turpis vel contumeliosi sermonis radix oriatur, non ibi meditatio facti nocentis inscatur, memores Dominicæ comminationis qua dicitur: « Ego enim opera et cogitationes eorum venio ut congregem, et expulsis vitiorum ruderibus talem cordis nostri parem mansionem, » cujus ipse dignetur inesse mansor qui ejus inevitabilis inspector et judex est.

CAP. LXXVII. — *De his qui sermone offendunt.*

Divina enim Scriptura dicit: « Mors et vita in manibus linguæ. » Ideoque valde cavendum est ne ea loquamur unde mors animæ nostræ acquiratur; sit enim multis modis peccatum in locutione, id est, in otiosis verbis, in vaniloquiis, in multiloquiis, in turpiloquiis, in scurrilitatibus risumque moventibus, et

quod deterius est et gravius, in mendaciis, in falsitatibus, in derisionibus, in opprobriis, in detractio- nibus, in susurrationibus, in maledictionibus, in per- juriis, et in hoc quod ait propheta : « Væ qui di- cunt malum bonum, et bonum malum (*Isai. v, 20*), » et cætera his similia : sollicite enim cavendum est non solum a perversis et criminosis sermonibus pro quibus æterna pœna exsolvitur, sed etiam ab otiosis et cæteris superfluis verbis refrenanda est lingua : sicut enim falsitatis crimen a proficientibus perti- mescitur, ita otiosa verba a perfectis viris vitantur. Nam sicut, ut ait quidam, pro otioso verbo ratio ponitur, pro sermone injusto pœna exsolvitur. Aut enim malum male, aut bonum male proferendo peccamus : malum male loquimur quando quodlibet flagitium persuadere conamur ; bonum male loquimur, quando quodcunque rectum arroganter prædicamus : nam et corde male loquimur, quando interior cogitationes noxias meditamur et cogitamus ; lingua male lo- quimur, quando pro eo quod male agimus flagella- mur, et murmuramus ; factis male loquimur, quando male vivendo exemplis nostris alios ad prave agen- dum informamus : omnibus enim modis cavendæ sunt supra scriptæ locutiones et similia, quia si con- tra Domini sanctorumque ejus præceptum est, otiosa et scurrilia verba et his similia loqui unde dicente Domino reddenda est ratio, quanto magis perjuri falsitates, maledictiones et cætera talia, pro quibus æterna plectenda damnatio, verbi gratia : « De omni verbo otioso, » ait mundi Salvator, « quod locuti fuerint homines reddent rationem in die judicii (*Math. xii, 36*) : » otiosus quippe verbum est quod nec dicentis nec audientis habet utilitatem. De mendaciis audi, inquit, gravius : « Os quod mentitur occidit animam (*Sap. i, 11*). » De detractio- nibus : « Qui detrahit, inquit, eradicabitur. » De maledictionibus : « Neque maledici regnum Dei possidebunt (*I Cor. vi, 10*). » Et cætera talia de similibus verbis.

CAP. LXXVIII. — *De mendacio*

Omne enim mendacium aut fit meditatione, aut præcipatione, nonnunquam pejus est mendacium meditari quam loqui. Nam interdum quisque incautus solet ex præcipatione loqui mendacium. Meditari autem non potest nisi per studium grave. Pejus ergo ille ex studio mentiri perhibetur, quam is qui ex præcipatione sola mentitur. Summopere cavendum est omne mendacium, quamvis aliquando sit aliquod mendacii genus culpæ levioris, si quisquam pro salutè hominum mentiatur, sed quia scri- ptum est : « Os quod mentitur occidit animam (*Sap. i, 11*) ; » et : « Perdes eos qui loquuntur men- dacium (*Psal. v, 7*). » Hoc quoque mendacii genus perfecti viri summopere fugiunt, ut nec vita cujuslibet pro eorum fallacia defendatur, nec suæ animæ noceant dum præstare nituntur alienæ carni, quam- quam hoc ipsum peccati genus facillime credimus relaxari. Nam si quælibet culpa sequenti mercede purgatur, quanto magis hæc facile abstergitur, quam

A merces comitatur. Cavendum namque est omnibus modis mendacium, sive pro malo, sive etiam pro bono proferri videatur, quia omne mendacium non est ex Deo, sed, sicut Salvator ait, « a malo est. »

CAP. LXXIX. — *De diversis mendaciorum generibus.*

Octo enim genera sunt mendacii, ut sanctus Au- gustinus episcopus in libro de Mendacio dicit. Est, inquit, primum capitale mendacium longeque fu- giendum, quod fit in doctrina religionis, ad quod mendacium nulla conditione quisquam debet adduci ; secundum ut aliquem lædat injuste, quod tale est et ut nulli prosit et obsit alicui ; tertium quod ita prodest alteri ut obsit alteri, quamvis non ad im- munditiam obsit corporalem ; quartum sola men- tiendi fallendique libidine, quod merum mendacium est ; quintum quod fit placendi cupiditate ; sequitur sextum genus, quod et nulli obest et prodest alicui, velut si quispiam pecuniam alicujus injuste tollen- dam sciens, ubi sit nescire se mentiatur ; septimum quod et nulli obest et prodest alicui, velut si nolens hominem ad mortem quæsitum prodere mentiatur, non solum justum atque innocentem, sed et reum qui ex Christiana disciplina sit, ut neque de cujus- quam correctione desperetur neque cuiquam pœni- tendi aditus intercludatur. De quibus duobus gene- ribus, quæ solent habere magnam controversiam, satis tractavimus, et quid nobis placeret ostendimus, ut suscipiendis incommoditatibus, quæ honeste ac fortiter tolerantur, hæc quoque genera devitentur a fortibus et fidelibus et veracibus viris ac feminis. Non ergo mentiendum quærenti ubi sit qui se fidei cujuspiam commiserit, sed fortius respondendum : Nec perdam, nec mentiar. Fecit hoc episcopus quon- dam Tagastensis ecclesiæ, Firmus nomine, firmior voluntate : nam cum ab eo quæreretur homo jussu imperatoris per apparitores ab eo missos quem ad se confugientem diligentia quanta poterat occultabat, respondit quærentibus nec mentiri se posse, nec hominem perdere ; passusque tam multa tormenta corporis (nondum enim erant imperatores Chri- stiani) permansit in sententia. Deinde ad imperato- rem ductus usque adeo mirabilis apparuit, ut ipse hominem [*Fortè homini*] quem servabat indulgentia [*Fortè indulgentiam*] sine ulla difficultate impetraret. Quid hoc fieri potest fortius atque constantius ? Octavum est genus mendacii, quod et nulli obest et adhuc prodest ut ab immunditia corporali aliquem tueatur. In his autem octo generibus tanto quisque minus peccat cum mentitur, quanto emergit ad octa- vum, tanto amplius quanto mergit ad primum. Quis- quis autem esse aliquod genus mendacii quod pecca- tum non sit putaverit, decipiet seipsum turpiter, cum honestum se deceptorem arbitratur aliorum ; grave [*gravius*] est enim mendacium, et aliud quodlibet peccatum, quod animo nocentis quam quod animo subvenientis efficitur ; tamen nullum mendacium sine peccato ; scriptum est enim : *Os quod mentitur occidit animam, et omne mendacium non est ex Deo, sed a malo*

est (Sap. 1, 11), et ideo pro omnibus mendaciis secundum qualitatem modumque mendacii satisfactio et poenitentia digna agenda est, ne a veritatis iudice Deo, qui nec fallit nec fallitur, severiter iudicemur.

CAP. LXXX. — *De diversis gravioribus mortalibusque peccatis ac sceleribus quæ perpetrantur locutione.*

Egregius prædicator Paulus generaliter cunctos ab omnibus malis et pestiferis refrenare cupiens sermonibus ait: *Omnis sermo malus de ore vestro non procedat, sed si quis bonus ad ædificationem fidei, ut det gratiam audientibus* (Ephes. iv, 29); et super hæc adjicit: *Nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in die redemptionis, quo utique gravius malum nullum esse poterit* (Ibid. v. 30). Patet igitur quia omnis sermo prolatus qui non proficit ad ædificationem fidei audientium contristat Spiritum sanctum Dei. Et si sermo prolatus non ædificat, is ab Apostolo Christi est prohibitus, ne Spiritum sanctum contristet, quanto magis ille sermo qui destruit et polluit os dicentis et aures audientis, sicuti est falsitas, detractio, maledictio, et similia!

De falsitate.

Falsus testis, ait Salomon, non erit impunitus. Qui falsum testimonium profert contra proximum suum, exstinguetur lucerna ejus in die ultimo (Prov. xxv, 9; xx, 30).

De detractioe.

Qui detrahit fratri, dicit Scriptura, detrahit legi (Jac. iv, 11); et Psalmista: *Detrahentem, inquit, occulte adversus proximum suum hunc persequerbar* (Ps. cx, 5); et alibi dictum est de eo qui libenter audit detrahentem: *Noli, inquit Scriptura, audire detrahentem, ne forte eradiceris.*

De maledictione.

Apostolus Paulus dicit: *Neque maledici regnum Dei possidebunt* (I Cor. vi, 10). Omnis sermo malus qui ob hoc profertur ut infamet aliquem, aut male commendet, maledicus est, etiamsi videatur non esse injuriosus; confirmat illa sententia: *Maledixerunt, inquit, et dixerunt ei: Tu discipulus illius es* (Joan. ix, 28).

De murmurations.

Dicit enim apostolus Paulus: *Neque murmuraveritis sicut quidam eorum murmuraverunt in deserto et perierunt ab exterminatore* (I Cor. x, 10). His enim divinarum Scripturarum testimoniis claret quia pro his et similibus vitiis quæ sunt locutione, perpetua imminet poena, nisi in hac vita per satisfactionem et poenitentiam fuerint deleta.

CAP. LXXXI. — *De his qui opere et acta modis diversis peccant.*

Plura sunt enim peccata levia quæ perpetrantur opere, pro quibus in præsentī vita necesse est agere poenitentiam, ne post hujus vitæ terminum ante oculos nostros adducantur causa accusationis. Nihil enim, ut dicit Scriptura, *impunitum derelinquit Dominus.*

A Ideoque non solum gravia sed et levia sunt cavenda peccata: sancti enim viri sic levia quasi gravissima lugent peccata, multa enim levia unum grande efficiunt, sicut solent parvis et minimis guttis immensa flumina crescere. Numerositas enim in unum coacta exundantem efficit copiam. Sunt et plura gravia et mortalia peccata et crimina quæ perpetrantur actu et opere, pro quibus regnum cælorum clauditur his qui ea commiserunt, et in hac vita per poenitentiam et lacrymas et eleemosynas et cætera bona opera non redemerunt: sunt autem hæc, *sacrilegium, homicidium, adulterium, furtum, rapina, atque ebrietas, et cætera similia, quæ Paulus apostolus enumerat.* Quicumque enim aliquid de istis peccatis in se dominare cognoverit, nisi digne se emendaverit, et, si habuerit spatium, longo tempore poenitentiam egerit, et largas eleemosynas erogaverit, æterna illum flamma sine ullo remedio trucidabit. Sunt autem minima et levia peccata, quoties in cibo aliquis aut potu plus accipiat quam necesse est, quoties plus loquitur quam oportet, plus tacet quam expedit, quoties pauperem importune petentem exasperat, quoties cum sit corpore sanus, aliis jejunantibus, prandere voluerit, et somno deditus tardius ad ecclesiam surgit; quoties, excepto desiderio filiorum, uxorem suam cognoverit; quoties tardius in carcere requisierit, infirmos tardius visitaverit; si discordes ad concordiam revocare neglexerit, si plus aut proximum aut uxorem aut servum exasperaverit quam oportet, si amplius fuerit blanditus quam oportet, si cuicumque majore possessione aut ex voluntate aut ex necessitate adulari voluerit, si pauperibus esurientibus nimium delicio- a vel sumptuosa cibi convivia paraverit, si aut in ecclesia aut extra ecclesiam fabulis otiosis locutus fuerit. Hæc enim et his similia ad minuta peccata pertinere non dubium est, quæ enumerari vix possunt. Quibus peccatis quamvis occidit animam non credamus, tamen ita eam velut quibusdam pustulis et quasi horrenda scabie replentes deformem faciunt. Quidquid enim de istis peccatis per orationes et jejunia et eleemosynas, et precipue per indulgentiam eorum qui in nobis peccant, in hac vita redemptum non fuerit, igni purgandum est, de quo Apostolus dicit: *Quia in igne revelabitur, et cujus opus arserit, detrimentum patietur* (I Cor. iii, 13).

CAP. LXXXII. — *Item de diversis ac multiformis modis peccantium.*

(Isid.) Sunt enim peccantes quidam qui scienter peccant; sunt et qui ignorant et alii occulte, et alii necessitate, alii consuetudine et alii amore peccati, et alii non amore peccati, sed timore hominis delinquant.

De his qui scienter et ignoranter offendunt.

Gravius namque ira Dei est quæ prævocatur quam ea quæ meretur. Nam meremur, quando ignorando peccavimus; provocamus, quando scimus bonum facere nec volumus.

De manifestis occultisque peccatis.

Major est culpa manifeste quam occulte peccare, duplīcter enim reus est, quia per se delinquit, quod et agit et docet. De talibus Isaias dicit : *Et peccatum suum quasi Sodoma prædicaverunt nec absconderunt (Isa. III, 9)*. Peccatum enim perpetrare crimen est, peccatum enim prædicare clamor est. De quo dicit apostolus Paulus : *Et clamor auferatur a vobis cum omni malitia.*

De his qui peccandi necessitate delinquant.

Plerique non voluntate, sed sola necessitate peccandi pertimescentes temporalem inopiam, et dum præsentis sæculi necessitatem refugiant, a futuris bonis privantur.

De his qui voluntate non necessitate peccant.

Nonnulli peccatum voluntate non necessitate committunt, nullaque coacti inopia existunt iniqui, sed tantum grati cupiunt esse mali.

De his qui consuetudine peccant.

Nequissimum est peccare, pejus est peccatis consuetudinem facere ; ad illud facile ab hoc cum labore resurgitur, dum mala consuetudine reputatur.

De his qui amore peccati delinquant.

Quidam et diligunt peccatum et faciunt, quidam diligunt tantum et non faciunt, nonnulli peccatum non faciunt et tamen justitiam odiunt ; gravius autem peccat qui non solum peccatum diligit, sed et facit, quam qui non facit et diligit ; graviusque interdum, qui diligit et non facit, quam qui facit et odit ; gravissimum est non solum facere, sed et diligere peccatum. Sunt qui peracto flagitio mox

A confundantur ; sunt qui non solum non dolent gessisse malum, sed etiam de ipso malo opere gloriantur.

De his qui timore hominum delinquant.

Sunt quidam miseri qui magis timentes hominem terrenum similem sui, quam Deum creatorem suum, perpetrant scelera, non cogitantes illud : *Obedire oportet Deo magis quam hominibus (Act. v, 29)* ; melius enim erat illis vitam temporalem perdere quam peccatum committere.

Quod aliquando ex peccatis quedam generantur peccata.

Sæpe peccatum alterius peccati causa est, quod cum committitur, aliud ex ipso quasi sua soboles oritur, sicut fieri solet nasci libidinem ex nimia ventris ingluvie. Pœna vero peccati peccatum admittitur, quando pro merito cuiusque peccati Deo deserente, in aliud peccatum itur deterius, de quo amplius qui admiserit sordidetur. Ergo præcedens peccatum causa est sequentis peccati, sequens vero peccatum pœna est præcedentis delicti. Præcedentia itaque peccata sequentium sunt criminum causa, ut illa quæ sequuntur sint præcedentium pœna. Præcedentium peccatorum pœna ipsa vocatur induratio veniens de divina justitia ; hinc est quod ait propheta : *Indurasti cor nostrum, ne timeremus (Isai. LXIII, 17)* ; neque enim dum quicumque justi sunt a Deo impelluntur ut mali fiant, sed dum mali jam sunt indurantur ut deteriores existant. Hinc usque qualiter cogitatione, locutione et opere peccata perpetrantur ex multis sanctorum Patrum edictis pauca, donante Domino, excerptimus quæ forsitan simplicioribus prodesse poterunt.

BEATI RABANI MAURI

FULDENSIS ABBATIS ET MOGUNTINI ARCHIEPISCOPI

PŒNITENTIUM LIBER

AD OTGARIUM.

PRÆFATIO.

Domino in Domino dominorum dilectissimo, OTGARTO archiepiscopo, RABANUS peccator in Christo optat salutem.

Quandiu vos, sancte Pater, sperabamus ad nos venturos, citius fore adventum vestrum optabamus ; sed quia postquam abiistis a nobis, et mœstos nos de abscessu vestro reliquistis, orandum nobis esse censebamus ut divina majestas, incolumis vos servans, concedat nobis iterum vos sanos videre, quia sanitas vestra sospitas est nostra : si autem aliquid vobis adversi contigerit, tristis nos ac conturbatos sine dubio efficiet. De cætero quoque quia quando hic præsentialiter fuistis, placuit sanctitati vestræ cum parvitate nostra aliquid tractare atque conferre de

D diversis transgressionibus in quibus fragilitas humana divina præcepta transgreditur, quomodo per penitentiam restaurari possint atque Deo reconcilari hi qui in diversis sceleribus prævaricantur legem Dei : ideoque jussistis mihi ut de canonibus et sanctorum Patrum sententiis breviter excerpterem atque in unum colligerem quæ a magistris Ecclesiæ hujusmodi personis ad emendationem vitiorum promulgata sunt. Feci quod mandastis, et in uno libello ea descripsi, quo haberetis in promptu ante oculos ad legendum quod mihi necesse erat ex diversis libris in unum congregare, ut noster labor vestræ voluntati aliquo modo satisfaceret. Et ne forte necessarium vobis foret in diversis voluminibus id quærere quod vos jam constat in brevi exquisitum habere, huic quoque